

MAGAZINE

VOOR PEDAGOGISCHE PROFESSIONALS KIND EN EDUCATIE

KATHOLIEKE PABO ZWOLLE

VEERKRACHT

NUMMER
02
JUNI 2018

BUITEN- LESDAG

BUITEN REKEN-
ACTIVITEITEN
UITVOEREN

JEUGD- LITERATUUR

SCHATTEN DIE DOEN SCHITTEREN

TEACHER LEADER

IN DE BASISCHOOL

**INTERPROFESSIONEEL
SAMENWERKEN**

INHOUD

opleiding
onderzoek
ontwikkeling

**Katholieke
Pabo Zwolle**

VEERKRACHT | JAARGANG 15 | NUMMER 02 | 2018

4

INTERPROFESSIEEL SAMENWERKEN

Verbinden voor een goede
ontwikkeling van een kind
VÉRONIQUE DAMOISEAUX

34

NATIONALE BUITENLESDAG

Rekenactiviteiten kun
je ook buiten
uitvoeren
RANDY BOSCH

10

SCHATTEN DIE DOEN SCHITTEREN

Jeugdliteratuur op
de pabo's
WENCKJE JONGSTRA,
IRENE REILING &
IETJE PAUW

40

PORTRET

Voor mij was het
onderwijs een
roeping.
PETER SLOOT

EN VERDER

**Wat leren we van
Jonny en Jenni?**
8

**Teacher leader
op de
basisschool**
16

**Onderwijsroute
10-14**
20

**(W)elke leraar
leest dit?!**
22

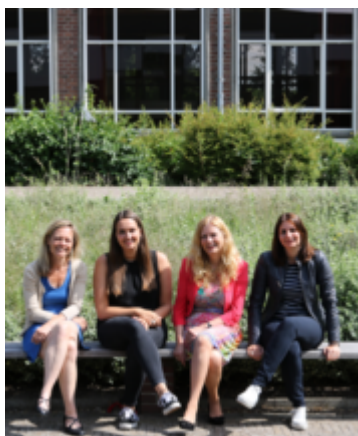
No spang
25

Get inspired!
26

**Specialist
Onderwijs-
behoeften en
Gedrag**
31

**Buitenonderwijs
maakt leren
betekenisvol**
36

Agenda
39

BESTE LEZER,

Het is je beslist al opgevallen: *Veerkracht* is vernieuwd. De belangrijkste reden daarvoor is dat KPZ niet meer alleen een opleiding aanbiedt tot leraar basisonderwijs, maar ook masteropleidingen en de associate degree (ad) Pedagogisch Professional Kind en Educatie.

Het KPZ-tijdschrift *Veerkracht* bestaat al vijftien jaar. We hebben altijd de ontwikkelingen gevolgd in de opleiding en het werkveld waarmee we samen opleiden. Dat werkgebied breidt zich uit en we hopen dat Professionals Kind en Educatie in dit blad, dat driemaal per jaar gratis wordt verspreid, waardevolle informatie over onder andere onderwijs, opleiden en professionaliseren zullen vinden. We houden je daarnaast in ieder nummer op de hoogte van ontwikkelingen in de opleidingen en in het werkveld van KPZ.

De eerste ervaringen in interprofessioneel samenwerken tussen onder andere basisschool, kinderopvang en jeugdzorg zijn inmiddels opgedaan. Daarom opent *Veerkracht* met een interview met twee docenten bij de ad Pedagogisch Professional Kind en Educatie: we hopen je met dit artikel te laten zien welke kansen er liggen op het gebied van interprofessioneel samenwerken én hoe dit samenwerken versterkt kan worden.

En heb je je wel eens afgevraagd hoe hoog de boom is waar je iedere dag langs loopt? Tijdens de werkweek Outdoor Education kregen studenten van KPZ de opdracht dit vraagstuk op te lossen. Met behulp van het neuskruis, de schaduw van de boom, de tangens van de kijkhoek en referentiematen werd de hoogte bepaald. Randy Bosch, hogeschooldocent rekenen, laat zien hoe je bij rekenactiviteiten gebruik kunt maken van de omgeving. Ook het basisonderwijs heeft het buitenonderwijs ontdekt: meer dan 2400 basisscholen deden dit jaar mee aan de Nationale Buitenlesdag.

Twee rubrieken keren in ieder nummer terug: Hugo van den Ende houdt je – zoals hij al jaren op eigen wijze doet – op de hoogte van interessante kinder- en jeugdliteratuur. In de nieuwe rubriek '(W)elke leraar leest dit?!' bespreekt Ietje Pauw boeken die interessant zijn voor pedagogische professionals die werkzaam zijn in het domein Kind en Educatie. In dit nummer drie boeken waaraan Pedro de Bruyckere heeft meegewerkt, met als rode draad: leraren wees kritisch, stel vragen, ga zelf op zoek naar antwoorden, werk op basis van evidentie. Zo wapen je je tegen onzin (onderwijsmythes) en kun je je ontwikkelen tot een top leraar. *Veerkracht* ziet daarin ook een opdracht aan zichzelf!

Veel leesplezier.

De redactie van *Veerkracht*

TIP DE REDACTIE

Heb je suggesties of opmerkingen? Laat het ons weten en mail naar veerkracht@kpz.nl

INTERPROFESSIONEEL SAMENWERKEN VERBINDEN VOOR EEN GOEDE ONTWIKKELING VAN HET KIND

Het tweede jaar van de ad-opleiding Pedagogisch Professional Kind en Educatie (PPKE) is in volle gang.

De eerste ervaringen in interprofessioneel samenwerken tussen onder andere basisschool, kinderopvang en jeugdzorg zijn inmiddels opgedaan en het beeld van de pedagogisch professional krijgt langzaam meer inhoud. Hoe ziet die samenwerking eruit in de praktijk? Hoe wordt interprofessioneel samenwerken bevorderd in de opleiding en wat levert dat alle partijen op? Een gesprek met Wilma van der Schaaf en Iris van Tellingen, beiden (praktijkbegeleidend) docent bij de opleiding ad PPKE.

Wilma, van huis uit pabodocent taal, is sinds vorig jaar praktijkbegeleidend docent. Ze begeleidt studenten in de praktijk (kinderopvang, integraal kindcentrum (IKC) en naschoolse opvang) bij Stichting Primenius, waar 32 basisscholen deel van uitmaken. 'Dat laat meteen al zien dat KPZ niet meer alleen een pabo is en dus ook niet uitsluitend opleidt tot het beroep van leraar. De studenten die wij begeleiden combineren verschillende functies. In het basisonderwijs begeleiden ze bijvoorbeeld kleine groepjes leerlingen en doen ze dus werk dat ook door onderwijsassistenten gedaan zou kunnen worden. Maar daarnaast werken ze in de tussenschoolse opvang of bij een gastouderbureau.

Eén van mijn studenten begeleidt vier uur in de week NT2-kinderen. Tijdens de opleiding maken ze kennis

met de cultuur en werkwijze van allerlei instellingen waar kinderen mee te maken zouden kunnen krijgen. De bedoeling is dat zij als pedagogisch professional kansen leren zien en benutten om de begeleiding van kinderen in die verschillende instanties beter op elkaar af te stemmen, daar waar dat nodig is.'

KENNISMAKEN MET VERSCHILLENDE INSTELLINGEN

Iris, zelf pabo gedaan en orthopedagoog: 'Twee dagen in de week, dus zestien uur, werken de studenten in de praktijk. We streven ernaar dat de student zoveel mogelijk verschillende werkplekken leert kennen, want ten slotte zal de pedagogisch professional een verbindende factor zijn tussen die instellingen. Een student begeleidt bijvoorbeeld het ene semester kinderen bij een gastoudergezin en in het volgende semester werkt de student in een naschoolse opvang met een grote groep kinderen. De basis is het leren zien van de behoeften van een kind. Dat kan een kind zijn rondom wie er een zorgvraag ligt. Bijvoorbeeld een kind met opvallend gedrag, waar zowel de leraar als de ouders, niet goed raad mee weten of een kind met een taalachterstand waar de naschoolse opvang en de school niet goed mee weten om te gaan. In semester één observeren studenten een kind op de praktijkplaats en brengen ze alle ontwikkelgebieden in kaart. Dat is de start van goede begeleiding en afstemming tussen alle partijen. In de daarop volgende semesters worden de opdrachten dan steeds wat uitgebreider.'

Wilma: 'In het tweede semester leren de studenten om een rijke leeromgeving te ontwerpen waarin het kind zich verder kan ontwikkelen. Soms is het ook voor ons zoeken hoe zo'n omgeving eruit kan zien. Nu is er bijvoorbeeld een student die misschien wel in de jeugdzorg stage zou willen lopen. Daar worden onder andere kinderen opgevangen die in het weekend niet bij hun ouders verblijven, om hen te ontlasten. Er wordt in zo'n weekend van alles ondernomen met de kinderen. Wat is dan het aanbod? Wat hebben die kinderen dan nodig? Interessante vragen, waarop wij in de opleiding ook geen pasklare antwoorden hebben. Ik leer op deze manier zelf ook veel door de begeleiding van onze studenten.'

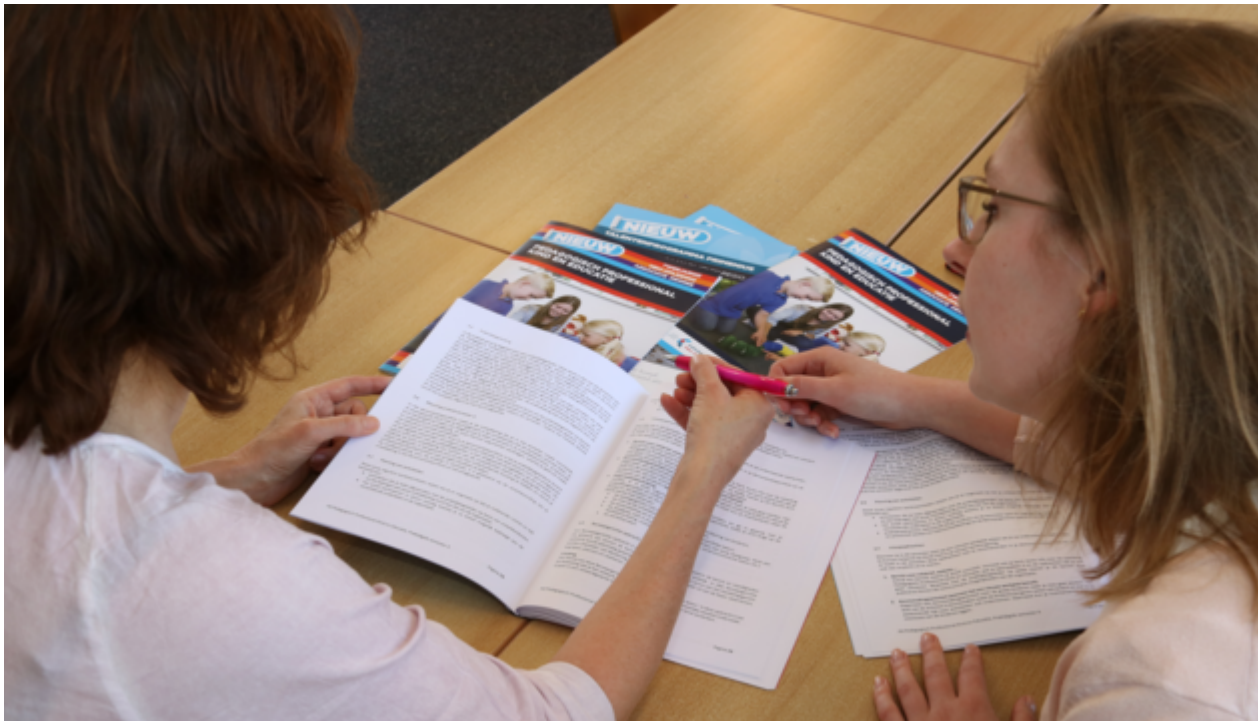
VAN GESPREK NAAR SAMENWERKING

Iris beaamt dat. 'Dat er een gesprek gaat plaatsvinden tussen allerlei partijen, vind ik heel belangrijk. Maar dat is nog helemaal niet zo gebruikelijk. Ik begeleid nu bijvoorbeeld een student die al meer dan tien jaar in de kinderopvang werkt. Ze gaat nu voor het eerst echt in gesprek met

collega's uit het basisonderwijs. Ze weet eigenlijk niet goed hoe het eraan toe gaat in de basisschool; hoe werken ze daar, hoe worden kinderen begeleid, welke cultuur is er op zo'n school, welke regels gelden er, waar hecht de school waarde aan? Die nieuwsgierigheid is er wel, maar de stap om dat gesprek te voeren, is blijkbaar nog te groot.

Directeuren in de kinderopvang en met name in integrale kindcentra (IKC's) zijn positief over deze functie, ze voelen dat het gesprek nodig is. Bij een IKC zijn basisschool, kinderopvang en bijvoorbeeld een logopedist al onder één dak. Voor flink wat basisscholen zijn er nog onduidelijkheden over de invulling van deze functie. De studenten van de PPKE zijn een soort pioniers in het leggen van die contacten. We vragen veel initiatief van de studenten: ze moeten leren kansen te zien voor samenwerking.' Wilma vult aan: 'Met name kinderen die door hun gedrag of achtergrond meer aandacht vragen, hebben meer begeleiding nodig en die begeleiding kan beter worden afgestemd. Dat kind zit bij een sportclub, bij een kinderopvang, gaat naar school, en overal zijn er mensen die wel wat vinden en denken van het kind, maar die begeleiders weten dat niet van elkaar. Zo was er een kind van bijna vier met een heel zwakke taalontwikkeling; hij wilde wel communiceren, maar wist niet hoe. De ouders en de begeleiders in de opvang deden in eerste instantie alsof ze hem begrepen, maar dat frustreerde het

kind enorm. De pedagogisch professional helpt uit te zoeken wat deze jongen nodig heeft, door in gesprek te gaan met alle betrokkenen én de nieuwe juf van de basisschool waar hij naartoe gaat. Nu gaat hij naar de Taaltrein, een instantie voor kinderen die in isolement raken door ernstige taal en/of spraakproblemen. De kinderen komen daar wekelijks een paar uur voor begeleiding en de ouders en de school krijgen adviezen over hoe wel met het kind gecommuniceerd kan worden.'

De pedagogisch professional helpt uit te zoeken wat dit kind nodig heeft, door in gesprek te gaan met alle betrokkenen.

Toch houdt de pedagogisch professional zich niet alleen met individuele kinderen bezig. Iris: 'Eén van de studenten zag op school een kind naar een filmpje kijken dat misschien niet zo geschikt was voor haar leeftijd. Dat riep de vraag op hoe in de naschoolse opvang en de basisschool eigenlijk gedacht werd over het bekijken van beeldmateriaal. Waren daar regels en afspraken voor? Over het gebruik van beeldmateriaal is ze vervolgens met beide partijen in gesprek gegaan. Ook rapporteren en het gebruik van volgsystemen om de communicatie rondom het kind te vergemakkelijken in zowel peuterspeelzaal als basisonderwijs, kunnen onderwerpen zijn waar de pedagogisch professional zich mee bezig houdt.'

ZELFDE BEGRIIP, ANDER BEELD

Leren met en van elkaar: in de opleiding krijgt dit veel aandacht. Studenten uit het tweede jaar leveren een bijdrage aan een symposium rondom de thema's gezondheid en sociale veiligheid. Ze verzorgen een workshop voor collega's die werken in de praktijk en gaan dan in op onderwerpen die in de samenleving leven. Armoede in gezinnen, cyberpesten, groepsprocessen; thema's waar al die instanties in meer of mindere mate mee te maken krijgen. Dat past ook goed in het overkoepelende thema van semester vier: het kind in de samenleving. Iris: 'In het tweede jaar besteden we aandacht aan het uitvoeren van een praktijkgericht onderzoek waarbij de studenten een domeinoverstijgend praktijkprobleem gaan onderzoeken. Daarbij zoeken ze afstemming met een andere organisatie. Een voorbeeld is een warme overdracht tussen medewerkers van de peuterspeelzaal en de leraar van groep 1 van de basisschool. Maar dat is best wel lastig: als het onderwijs over leerlijnen praat, wordt niet altijd hetzelfde bedoeld als wanneer dat begrip wordt gebruikt in de kinderopvang. De beelden verschillen. Een rekenlijn doortrekken naar de kinderopvang is mooi, maar de kinderopvang is geen school. Een pedagogisch professional kan daarin een rol spelen. Studenten brengen partijen samen die vanuit hun expertrol kunnen vertellen wat het kind nodig heeft en hoe alle instanties waar het kind mee te maken heeft daarop in kunnen spelen. Bij rekenen

gaat het dan misschien wel meer om kansen zien om speels te werken aan ruimtelijk inzicht, werken vanuit spel of een pedagogische benadering van het kind bij rekenactiviteiten in de klas.'

VAN STAGELEERGROEP NAAR LEERTEAM

Iris: 'Elkaars taal leren spreken is dus van belang, zonder dat professionals bij elkaar op de stoel hoeven te zitten. De pedagogisch professional hoeft niet de rol van leraar op zich te nemen om toch te kunnen begrijpen wat de zorg is van een leraar. De pedagogisch professional ontwikkelt zich in verschillende rollen: de rol van pedagoog, vormgever, initiator en verbinder. Als hij verschillende experts samen weet te brengen, kunnen die samen nadenken over goede aansluiting bij het kind, ieder vanuit een eigen perspectief en expertise. De vraag is vervolgens: hoe kun je dat planmatig en gestructureerd doen? En hoe wordt de aanpak geëvalueerd?' Om deze gesprekken te stimuleren en studenten te laten ervaren hoe waardevol dat is, maken studenten op verschillende praktijkplaatsen deel uit van een interprofessioneel leerteam. Wilma: 'Zo'n team lijkt op een stageleergroep, zoals de meeste pabostudenten inmiddels kennen als ze stagelopen op een opleidingsschool. Maar in een leerteam komen studenten samen van heel verschillende opleidingen: die gaan samen in gesprek om zich in te zetten voor de ontwikkeling van kinderen. 'Praktijkbegeleidende docenten zoals Wilma en Iris zijn daarin een goede gesprekspartner voor de opleiders in de scholen: die begeleiden immers de leerteams en het is soms nog even zoeken hoe alle studenten in zo'n leerteam van elkaar kunnen leren.

Studenten maken op verschillende praktijkplaatsen deel uit van een interprofessioneel leerteam.

De vraag die daar dan ook ligt is hoe samen opleiden verder inhoud kan krijgen, zodat het voor alle partijen zinvol en leerzaam is. Vanaf volgend jaar wordt de student opgeleid tot Pedagogisch Educatief Professional. De opleiding in Zwolle richt zich op kinderen van 0-18 jaar. Iris: 'Niet alleen de studenten leren in gemengde teams, ook de docenten van de opleiding zijn onderdeel van een interprofessioneel team, want de PPKE is een samenwerking van verschillende instellingen. Die dragen allemaal iets bij vanuit een bepaald perspectief. Vanuit KPZ werken er collega's met een onderwijsachtergrond en is er bijvoorbeeld aandacht voor de taal- en rekenontwikkeling en voor passend onderwijs.

Met Social Work (Viaa) gaan we in op handelingsgericht werken vanuit een pedagogisch en sociaal kader. En de ROC's Landstede en Menso Alting dragen bij als het gaat om kennis en ervaring vanuit de rol van onderwijsassistent of de kinderopvang. Door deze samenwerking verbreden collega's van verschillende instellingen ook hun eigen perspectief.' Wilma vult aan: 'Wij horen daardoor geregeld ook heel nieuwe informatie. Want ook regel- en wetgeving komt aan bod, zoals de wet Innovatie en Kwaliteit Kinderopvang (IKK), waarin bijvoorbeeld wordt gesteld dat ieder kind een mentor krijgt; dat zou bijvoorbeeld een pedagogisch professional kunnen zijn.'

Ten slotte benadrukken Wilma en Iris nogmaals de waarde van de pedagogisch professional. 'Studenten kunnen weliswaar na deze opleiding instromen in de pabo of social work, maar dat is niet het doel van de opleiding. De PPKE is een tweejarige hbo-opleiding op niveau 5. Studenten studeren af door het doen van een domeinoverstijgend onderzoek. Dit is van belang, omdat de functie in verschillende sectoren kan worden vervuld. Voor initiatiefrijke, communicatieve studenten een mooie kans om zich in te zetten voor het kind op meer dan één plek!'

**Véronique Damoiseaux is
hogeschooldocent taal op KPZ.**

WAT LEREN WE VAN JONNY EN JENNI?

In 2016 klonk er, gek genoeg, tweemaal een luide kreet in prentenboekenbos: twee Engelse illustratoren hebben los van elkaar een bijzonder geluid als startpunt van een verhaal voor jonge kinderen gekozen, maar wat kan dat signaal betekenen?

Diverse dieren buigen zich over de vraag totdat in allebei de boeken het raadsel per ongeluk - als het ware in de actie - opgelost wordt. En nog opvallender: in beide prentenboeken staat een boom centraal in loop van het verhaal. Diverse dieren geven commentaar op wat ze menen te horen als ze zich rond de boom verzamelen en de gebeurtenissen spelen zich af in en om de boom.

Beide auteurs konden weleens hun wenkbrauwen hebben opgetrokken toen ze zelf na hun publicaties ook de overeenkomsten zagen, maar allebei de boeken hebben inmiddels hun eigen plek in de jeugdboekenwereld dik verdiend. In *Aaa-woe!* (in het Engels: *the great Aaa-Ooo*) laat Jonny Lambert in licht-rijmende taal de geluiden van allerlei dieren uitkomen en hij nodigt zijn lezers nadrukkelijk uit om flink mee te doen wanneer alle dieren gakkend, brullend, koerend, piepend (...) uit de boom vallen. Zo ontdekken we samen met de dieren dat het geluid dat ze niet thuis konden brengen van één van hen was en wanneer ze eindelijk rustig met elkaar op een hoop kunnen gaan slapen, heeft de auteur nog een aardig grapje in petto... Een heel leuk boek om opnieuw en opnieuw met elkaar van te genieten; sla wel voor het slapen gaan de laatste pagina over!

Naast Jonny komt Jenni zich nadrukkelijk melden: Jenni Desmond is een wat jongere, inmiddels veelbekroonde illustrator die in haar boeken laat uitkomen hoe waardevol de natuur voor ons allemaal is. In *Alberts boom* denkt de beer Albert dat zijn favoriete hangplek - de boom die hij elk jaar na zijn winterslaap uitkiest - huult van verdriet. Maar hoe kan hij dit hartverscheurende 'Huu,Huu,Huuu' stoppen? Konijn en Kariboe dragen oplossingen aan, maar dat helpt geen zier. Wanhopig gromt Albert: 'STOP NOU, BOOM! KAPPEN', maar dit taalgrapje brengt hem ook niet verder; hoe harder hij gromt hoe harder de boom huult. Als hij ten einde raad besluit om de boom met een hug te troosten, ontdekt hij dat niet de boom maar een inwoner geluid maakt en dat levert hem een nieuw vriendje op.

In de platen zitten aanknopingspunten verwerkt voor een gesprek over het verloop van seizoenen en het nut van een winterslaap, maar dan wel voor lezers die bereid zijn om goed naar de prenten te kijken. Op de startspread zie je hoe koud en verlaten de winterse wereld bovengronds is: in de lucht zweven maar enkele vogels boven de bergtoppen en onder de grond hebben de dieren ofwel een winter-voorraad of ze zijn verzonken in een diepe winterslaap. Heel klein permitteert Desmond zich een grapje: een vogelskeletje herinnert ons eraan wat er kan gebeuren als je niet op tijd te eten hebt. Op de eindspread van het boek is het volop lente en slaapt de beer lekker bovengronds op zijn eigen tak met zijn nieuwe vriendje. Ook hier loont het de moeite om beter te kijken: twee muisjes leveren grappig commentaar en maken er zo als het ware een cirkelverhaal van. Je krijgt in ieder geval zin om het boek nog eens op te pakken.

Beide illustratoren timmeren de laatste jaren in Nederland flink aan de weg. Van Jonny Lambert verscheen ook in 2016 *Gewoon zoals je bent* over een nieuwsgierig, ongeduldig olifantje dat leert dat elk dier unieke eigenschappen heeft. En nadat vorig jaar een pandaboek uitgekomen is, vond hij het tijd voor een fantasiebeest als bescherm(b)engel in het recent verschenen *Kijk uit, een draak!* Bij het boek kan een blad gedownload worden voor een prachtige drakenmobile in je klas (zie de link hiernaast).

Jenni Desmond is de laatste jaren vooral bekend geworden met haar mooie prenten voor de blauwe vinvis en de ijsbeer, boeken waarin ze prachtige tekeningen van een ijsblauwe wereld combineert met een inhoudelijk verhaal over dieren die haar na aan het hart liggen vanwege het feit dat ze in hun voortbestaan bedreigd worden. En echt vers van de pers is *Migratie*: een informatief boek over wereldwijde dierenmigratie waarbij de wat droomachtig-prachtige prenten van Desmond opvallen naast de erg feitelijke tekst van Mike Unwin. Hopelijk vindt het wel zijn weg naar lezers uit midden- en bovenbouw, al is het maar omdat we nu kunnen opzoeken wat een kariboe is, waar hij leeft en waarom deze beesten de moeite nemen om voor de wintertijd van de kusten van de Noordelijke IJszee het land in te trekken naar de dichtbegroeide bossen.

Meer lezen van Jonny en Jenni?

Jonny Lambert, *Aaa-woe! Wie maakt dat geluid?*, Veltman 2016

Jonny Lambert, *Gewoon zoals je bent*, Veltman 2016

Jonny Lambert, *Panda wil een vriendje*, Veltman 2017

Jonny Lambert, *Kijk uit, een draak!*, Veltman 2018

Jenni Desmond, *De blauwe vinvis*, Lemniscaat 2015

Jenni Desmond, *Alberts boom*, Lemniscaat 2016

Jenni Desmond, *De ijsbeer*, Lemniscaat 2017

Mike Unwin *Migratie*, wonderbaarlijke dierenreizen, ill.

Jenni Desmond, Lemniscaat 2018

Werkblad draakmobile: http://littletiger.co.uk/image/data/LookOIAD_activity.pdf

Hugo van den Ende is hogeschooldocent taal op KPZ.

'I have a passion for books and I believe that picture books are essential for nurturing young imaginations. I don't think picture books should be limited to children though, and I hope mine will also appeal to older people with youthful minds.' Jenni Desmond

GEMEENSCHAPPELIJKE SCHATTEN DIE DOEN SCHITTEREN

HOE WORDT JEUGDLITERATUUR BENUT OP DE PABO'S?

In dit artikel doen we verslag van vijf jaar leesonderzoek op KPZ met bijzondere aandacht voor het laatste onderzoek naar de inzet van jeugdliteratuur op de landelijke pabo's. KPZ wil bijdragen aan het creëren van een sterke leescultuur voor zowel de lerarenopleiding als het basisonderwijs, met daarin veel ruimte voor kritische geletterdheid en dialoog.

LEZEN IS NIET ALS LOPEN

Er is steeds meer bekend over de ongekend grote maatschappelijke waarde van lezen (Stichting Lezen, 2017). Lezen en gemotiveerd zijn om meer te lezen, staan aan de basis van schoolsucces in de breedste zin van het woord. Leerlingen presteren niet alleen beter wat betreft hun schoolse vaardigheden (o.a. taal, rekenen, kennis van de wereld), ook zelfinzicht en empathisch vermogen van leerlingen wordt door lezen versterkt. Het lezen van teksten en beelden kan richting geven aan levensvragen en daardoor aanzetten tot inleven, meeleven en tot dialoog. Er wordt zelfs beweerd dat wat bewegen is voor het lichaam, lezen is voor de geest. Maar lezen is niet als lopen; het is een vaardigheid die je niet zomaar vanzelf ontwikkelt. Lezen moet vakkundig geïnstrueerd en veelvuldig aangeboden worden. Positieve leeservaringen zijn cruciaal om gemotiveerd te zijn om (nog) meer te lezen; hoe meer je leest, hoe beter je wordt in lezen. Andersom geldt dit helaas ook: kinderen die niet ervaren dat je kunt genieten en/of leren van teksten en beelden, zijn niet gemotiveerd om te lezen en gaan ook steeds minder lezen, waardoor ze teksten ook minder goed kunnen doorgronden, en in het ergste

geval lezen helemaal vermijden door een ontwikkelde leesangst (Nielen & Bus, 2016).

Terwijl er de laatste jaren weliswaar meer aandacht is voor lezen op scholen, zijn Nederlandse kinderen steeds minder gemotiveerd om te lezen. Maar één op de vijf kinderen geeft aan lezen echt leuk te vinden (Mullis et al., 2012a). Thuis zijn er veel aantrekkelijke alternatieven om de vrije tijd aan te besteden. Dit gegeven maakt de rol van scholen des te belangrijker. Leraren kunnen een positieve invloed hebben op de leesmotivatie van kinderen in het basisonderwijs (Van Steensel, Van der Sande, Bramer, & Arends, 2016). Dit klinkt logisch, maar benutten (aanstaande) leraren deze kans ook? Uit gesprekken met vele leraren concluderen we voorzichtig dat relevante tekstbronnen zoals actuele bekroonde kinderboeken en kunstzinnige bronnen weliswaar vaak voorhanden zijn, maar niet of nauwelijks door leraren in lerarenteams zelf gelezen, benut of gezamenlijk besproken worden, terwijl leraren die wel veel actuele kennis van kinderboeken hebben, ook meer plezier ervaren, omdat ze zien welke mooie en zinvolle gesprekken er met kinderen ontstaan door de impulsen die ze kunnen geven. Waarschijnlijk zijn kinderen zeer gevoelig voor de stemming van de leraar en pikken ze het enthousiasme van de leraar over een door hem/haar besproken boek direct op, waardoor ze zelf zeer gericht gaan lezen (Cremin, Mottram, Safford, & Powell, 2009). Het is dus belangrijk dat leraren repertoire opbouwen, zodat zij de schat van jeugdliteratuur kunnen ontsluiten voor kinderen.

KLEINE STAPJES EN EEN LANGE ADEM

Jong geleerd is oud gedaan. KPZ wil aanstaande leraren goed voorbereiden op de taak van leesbevorderaar. Sinds 2014 is binnen het toenmalige lectoraat Reflectie & Retorica het leesproject gestart. De ambitie van het leesproject is er een met een lange adem: een sterke leescultuur voor zowel pabo als basisonderwijs te creëren in geïntegreerde curricula met daarin veel ruimte voor kritische geletterdheid en dialoog. Deze ambitie is groot en tomeloos gebleken; we zijn eigenlijk steeds enthousiaster geworden, met name omdat we merken dat er nog zoveel valt te winnen.

De afgelopen jaren hebben we geïnvesteerd in het beter begrijpen van de huidige situatie op de pabo. De eerste onderzoeken op KPZ wezen uit dat veel pabo-studenten zelf in hun vrije tijd weinig boeken lezen en al helemaal geen kinderboeken, terwijl ze in principe wel een neutrale tot positieve houding hebben ten opzichte van lezen (Jongstra, Adolfsen & Pauw, 2014). Het is een beetje zoals sporten en gezond eten: je weet dat het goed voor je is; de wil is sterk, maar het vlees is zwak. We weten ook dat studenten maar een beperkte kennis hebben van actuele jeugdliteratuur (Groothengel, 2016); veel werk dus aan de winkel voor opleidingsdocenten en mentoren in de scholen, zou je zeggen.

Inmiddels heeft KPZ in samenwerking met het werkveld al de nodige activiteiten en experimenten

opgezet om zoveel mogelijk studenten én leraren enthousiast te maken voor het lezen en benutten van jeugdliteratuur, zoals gastlezingen van kinderboekenschrijvers en leesbevorderaars (o.a. Aidan Chambers), talentmodules, met daarin extra veel aandacht voor literatuur voor volwassenen en jeugd. Een aantal opleidingsdocenten heeft incidenteel samengewerkt in het huidige pabo-curriculum. Zo heeft team taal en team wo gezamenlijk literaire informatieve boeken geïntegreerd in het curriculum en wordt er bij Kunstzinnige Vorming met rijk geïllustreerde jeugdboeken gewerkt. Daarnaast zijn bovenschoolse leergemeenschappen met leraren gestart, waarin leesbevordering gekoppeld wordt aan begrijpend lezen en leerlingen op een andere wijze teksten doorgronden. Tevens is er sinds 2016 een kenniskring Taal gestart, met daarin opleidingsdocenten van KPZ en taalcoördinatoren en leraren van diverse besturen. In deze kring wordt kennis verzameld over leesculturen op scholen en over leesbevordering. Het blijkt dat kleine stapjes al grote overwinningen kunnen zijn.

Willen we echt integraal jeugdliteratuur aanbieden in ons curriculum, dan zijn er naast praktische zaken, nog veel meer inhoudelijke vragen te beantwoorden. Wat moet je nu doen (of juist niet doen) als opleidingsdocent om aankomende leraren naar de kinderboeken te laten grijpen zodat zij deze ook gaan gebruiken in hun onderwijsactiviteiten aan kinderen? Wat is de status van het vak

jeugdliteratuur? Uit onderzoek blijkt dat pabo's erg verschillen wat betreft de tijd die ze besteden aan jeugdliteratuur (Stichting lezen, 2014). Het is echter niet bekend wat er dan precies gebeurt op die pabo's als het gaat om het aanbieden van jeugdliteratuur. Lezen lijkt onder de hoede van taaldocenten te vallen, die op hun beurt niet echt tevreden zijn over de aandacht voor het vak. Wiens kindje is jeugdliteratuur nu precies op de pabo's in Nederland; door wie en hoe wordt het vak gegeven?

ONDERZOEKSPROJECT NAAR PERCEPTIES VAN JEUGDLITERATUUR OP PABO'S

Op KPZ is vorig jaar onderzoek gedaan naar de percepties van opleidingsdocenten wat betreft de implementatie van jeugdliteratuur op de pabo's. Irene Reiling is hier in de zomer van 2017 als onderwijskundige op afgestudeerd aan de universiteit Twente (Reiling, 2017). Waar de voorgaande onderzoeken van KPZ zich vooral richtten op de student, is er dus nu voor gekozen naar het vak te kijken vanuit het perspectief van opleidingsdocenten. De studie kent drie deelonderzoeken.

1. LITERATUURSTUDIE

Uit een eerste verkenning in de literatuur blijkt dat er (internationaal) maar weinig studies gedaan zijn naar wat werkt als het gaat om jeugdliteratuur op de lerarenopleidingen. Grofweg zijn er vier factoren die van invloed zouden kunnen zijn op het leesgedrag van de pabo-studenten die tevens verband houden met de invloed van pabo-docenten en het pabo-curriculum:

- de **voorbereiding** van de leraar op de lessen m.b.t. jeugdliteratuur (hoe bereidt de docent zijn les voor? Welke rol speelt jeugdliteratuur daarin?);
- de **praktijk** in de pabo-klas (hoe zijn de lessen opgebouwd; welke werkvormen worden er toegepast?);
- het algehele **curriculum** van de pabo (welke activiteiten vinden er in het gehele curriculum plaats, waarin jeugdliteratuur een rol speelt?, worden er bijvoorbeeld lezingen van kinderboekenschrijvers gehouden?, wat wordt er gedaan rondom de kinderboekenweek?);
- meer **persoonlijke factoren** van de opleidingsdocent zoals geslacht, maar ook leesgewoonte en attitude van de pabo-docent t.a.v. jeugdliteratuur (wat denkt de pabo-docent dat lezen hem/haar oplevert?).

2. CASE-STUDY

Op basis van het literatuuronderzoek is er een case-study gestart op KPZ om te kijken of opleidingsdocenten de in de literatuurstudie

genoemde factoren herkenden. Hierbij is eerst het curriculum zoals dat digitaal te vinden is voor de studenten geanalyseerd. Er zijn vervolgens tien opleidingsdocenten uit verschillende teams gekozen die zelf aangaven 'iets' met jeugdliteratuur te doen in de lessen. Dezelfde docenten zijn in diepte-interviews gevraagd naar de eigen motivatie en naar hun kijk op de implementatie van het vak jeugdliteratuur.

Het bleek dat de meeste (maar niet alle!) van deze tien docenten op KPZ zelf met enige regelmaat jeugdliteratuur lazen, met name de opleidingsdocenten Nederlands lezen regelmatig, en negen van de tien docenten hadden zelf manieren om op de hoogte te blijven van nieuwe jeugdliteratuur, zoals informatie ophalen in de mediatheek en/of bibliotheek, opleidingsdocenten Nederlands van KPZ bevragen en/of online zoeken. Een veel gehoord argument onder de docenten om kinderboeken te lezen waren eigen (klein)kinderen. Verder werd duidelijk dat impliciet meer jeugdliteratuur in de onderwijsactiviteiten gebruikt wordt in het curriculum van KPZ dan het digitale modulesysteem doet vermoeden, afhankelijk van de docent. Opleidingsdocenten zijn zoekende naar wat echt werkt om de studenten aan het lezen te krijgen. Een docent zegt: 'Ik heb gemerkt dat studenten echt een boek gaan lezen als het boek voor het grijpen is en ik eerst een stuk heb voorgelezen uit het boek wat hen

aanspreekt.' De meeste opleidingsdocenten gaven aan dat ze jeugdliteratuur explicieter willen verbinden met meerdere vakken. Ook het delen van kennis over jeugdliteratuur en het gezamenlijk publiciteit geven aan jeugdliteratuur zijn belangrijke factoren volgens de bevroagde docenten van KPZ.

Aan de hand van de literatuurstudie, in combinatie met de case study is een lijst met factoren gevormd die konden worden voorgelegd aan de opleidingsdocenten in de landelijke vragenlijst die het volgende deel van de studie wordt beschreven. Het gaat dan om de volgende factoren:

Vorbereiding van de opleidingsdocent:

- zich informeren over actuele jeugdliteratuur
- selectie van jeugdliteratuur voor een onderwijsactiviteit;
- goed geplande instructie.

De praktijk in de pabo klas:

- gebruik van digitale middelen;
- studenten die onderling kennis met elkaar delen;
- een opleidingsdocent die kennis deelt met studenten;
- studenten de kans geven om te oefenen met manieren om jeugdliteratuur te gebruiken in basisscholen;
- actieve samenwerking tussen studenten in de lessen.

Het algehele curriculum van de pabo:

- jeugdliteratuur bij verschillende vakken;
- boekenclubs georganiseerd door studenten;
- boekenclubs georganiseerd door de pabo;
- publiciteit geven aan boeken op de pabo.

Daarnaast worden ook de persoonlijke factoren van de opleidingsdocent, zoals geslacht en leesgewoonten, en de attitude meegenomen in de vragen.

3. LANDELIJKE VRAGENLIJST

De resultaten van de casestudy vormden een mooie basis voor het maken van een vragenlijst over jeugdliteratuurcurricula. Deze lijst is verspreid onder 110 opleidingsdocenten Nederlands op 23 pabo's (respons: 69%). Maar liefst 44% van de totale populatie van opleidingsdocenten Nederlands op de pabo's in Nederland heeft geparticipeerd in deze studie. Uit de enquête blijkt dat driekwart van de ondervraagden regelmatig jeugdliteratuur leest in de vrije tijd, naast het lezen van jeugdliteratuur voor het werk. Opleidingsdocenten Nederlands geven het belang van jeugdliteratuur op de basisschool gemiddeld een 9,47 (1-10) en 86% van hen vindt dat de aandacht voor jeugdliteratuur op de basisschool

een aandachtspunt is. Veel opleidingsdocenten vinden dat de kennis van studenten over jeugdliteratuur beperkt is (59%) of zelfs te kort schiet (15%). Van de docenten is 41% ontevreden of zeer ontevreden over de aandacht die jeugdliteratuur krijgt in het curriculum. Op de vraag hoeveel van hun onderwijsactiviteiten Nederlands ze besteden aan jeugdliteratuur, wordt geantwoord in een range van 2-60% van de tijd ($M=19,22$, $SD=14,71$).

Wat betreft de voorbereiding van onderwijsactiviteiten geeft 59% van de docenten Nederlands aan dat ze vaak boekwinkels bezoeken. De helft van de docenten houdt rekening met het jaar van uitgave bij de selectie van te gebruiken jeugdliteratuur, maar meer docenten houden rekening met leeftijdscategorie van de doelgroep in het po (66%), of met het thema (60%). PowerPoint/Prezi worden veelvuldig gebruikt in onderwijsactiviteiten aan studenten (72%). Andere digitale middelen zoals digitale prentenboeken, verfilmde boeken en websites worden veel minder gebruikt.

Opleidingsdocenten moesten kiezen uit twee statements die het beste paste bij het karakter van de lessen: ofwel dat ze activiteiten aanboden die voorbeeldlessen waren voor basisschoolkinderen en dus direct transfereerbaar naar de stage, ofwel dat ze algemene kennis en vaardigheden aanboden die mogelijk transfereerbaar zijn. 82% van de ondervraagden koos voor het laatste. Slechts 30% van de docenten verplicht de studenten om kinderboeken te gebruiken in hun onderwijsactiviteiten.

Op de vraag in welke groepsvorm ze onderwijsactiviteiten organiseren, noemt 45% van de docenten dat ze bijna alle lessen als grote groepslessen aanbieden. 20% zegt bijna alle lessen in kleine groepen te organiseren met een significant verschil tussen vrouwelijke opleidingsdocenten ($M=2,96$, $SD=,74$) en mannelijke opleidingsdocenten Nederlands ($M=2,50$; $SD=,80$).

Slechts 3% van de docenten geeft aan studenten bijna altijd individueel te begeleiden. Opleidingsdocenten moesten kiezen uit twee statements die het beste paste bij het karakter van de lessen: ofwel dat ze activiteiten aanboden die voorbeeldlessen waren voor basisschoolkinderen en dus direct transfereerbaar naar de stage, ofwel dat ze algemene kennis en vaardigheden aanboden die mogelijk transfereerbaar zijn. 82% van de ondervraagden koos voor het laatste. Slechts 30% van de docenten verplicht de studenten om kinderboeken te gebruiken in hun onderwijsactiviteiten.

De grote vraag is natuurlijk wat de opleidingsdocenten Nederlands op de pabo's in Nederland dan precies doen in activiteiten waarin jeugdliteratuur een rol speelt. Zie Tabel 1. Favoriete activiteiten zijn: voorlezen van fragmenten (35% doet het in alle of bijna alle lessen) en het aanraden van boeken aan studenten (38% altijd of bijna altijd). Minder populair zijn het simultaan lezen door de hele groep uit één werk en het inzetten van leescirkels. Docenten met een hogere leesattitude blijven up-to date door het nieuws te volgen ($r=.418$, $p<0.001$), raden vaker boeken aan aan hun studenten ($r=.401$, $p<0.001$) en lezen vaker voor aan studenten ($r=.393$, $p<0.01$).

Docenten werd gevraagd welke lesoverstijgende, leesbevorderende activiteiten ze ondernemen in het

curriculum. Voorleeswedstrijden (92%), lezingen van kinderboekenschrijvers (88%), en exposities over jeugdliteratuur in de eigen mediatheek (80%) scoren hoog.

OPLEIDINGSDOCENTEN NEDERLANDS VAN DE PABO'S ZIEN VEEL KANSEN OM JEUGDLITERATUUR IN TE ZETTEN BIJ ANDERE VAKKEN.

JEUGDLITERATUUR BIJ ANDERE VAKKEN

53% van de docenten geeft aan voldoende of ruim voldoende kennis te hebben van hoe jeugdliteratuur bij andere vakken in het curriculum wordt aangeboden. Meer dan vijftig procent van de docenten geeft aan dat jeugdliteratuur aandacht moet krijgen bij de volgende vakken: Nederlands (95%), geschiedenis (89%), godsdienst (82%), drama (78%), filosofie (77%), kunst (76%), aardrijkskunde (70%), natuur & techniek (68%), pedagogiek (62%), rekenen (57%), tekenen (51%). 35% van de docenten zegt bijna nooit of nooit een integraal overleg te hebben over jeugdliteratuur.

Tabel 1: activiteiten die opleidingsdocenten Nederlands van landelijke pabo's aanbieden in hun curriculum (N=71); antwoorden in procenten

	1	2	3	4
Ik beveel boeken aan	6	32	24	38
Ik lees fragmenten voor	3	49	13	35
Ik vraag welke boeken studenten in de stage gebruikt hebben of gelezen hebben	7	58	18	17
Studenten bevelen boeken aan	14	59	16	11
Studenten lezen voor	18	68	7	7
Studenten kijken naar boeken vanuit gerichte vragen	10	66	20	4
Studenten discussiëren over inhoud	20	59	27	4
Studenten werken in de mediatheek aan werkverslagen tijdens lessen	28	29	10	3
Stillezen van jeugdliteratuur door studenten	83	13	3	1
Opzoeken van info op internet	44	48	7	1
De hele klas leest hetzelfde fragment/boek	54	44	3	0
Studenten praten in leescirkels over jeugdliteratuur	47	45	9	0

1= nooit, 2= sommige lessen, 3= in ten minste de helft van het aantal lessen, 4= in bijna alle of alle lessen

Wat we leren uit deze studie is dat zowel de voorbereiding als de onderwijsactiviteiten van de opleidingsdocent cruciaal zijn in het effectief aanbieden van jeugdliteratuur. Ze moeten goed nadenken op welke wijze ze gesprekken over boeken, boekpubliciteit, actieve samenwerking tussen studenten invulling willen geven zodanig dat jeugdliteratuur direct transfereerbaar in de basisschool te gebruiken is. Hoe positiever de docent staat ten opzichte van jeugdliteratuur, hoe vaker hij het nieuws over nieuwe boeken bijhoudt en hoe meer hij/zij ermee doet in de lessen. Net als in het basisonderwijs is ook hier de docent diegene die het verschil maakt.

De belangrijkste les die we trekken uit het onderzoek is dat jeugdliteratuur een gezamenlijke schat zou moeten zijn. Opleidingsdocenten Nederlands van de pabo's zien veel kansen om jeugdliteratuur in te zetten bij andere vakken; de tien opleidingsdocenten van KPZ van verschillende vakgebieden staan te popelen om intensiever samen te werken op het gebied van de inzet van jeugdliteratuur, maar dat vraagt ook in de onderwijsuitvoering wat meer ontschotting.

Misschien is de landelijk gesignaleerde aandacht voor toekomstig gericht onderwijs op de pabo's en het primair onderwijs, met daarin nadruk op kritisch denken, creativiteit, samenwerking, en (digitale) geletterdheid wel bij uitstek het uitgelezen(!) moment om heel anders tegen de waarde van jeugdliteratuur aan te kijken. Niet meer als stoffig en in de zijlijn staande van het 'kwalificerende vak' van Nederlands. Het is een gezamenlijke schat die in alle vakken ingezet kan worden in de brede vorming van kinderen, zowel op sociaal vlak als op persoonsvormend vlak. En dat kinderen dan op een school met een sterke leescultuur vanzelf beter gaan presenteren bij begrijpend lezen is de bijvangst. Jeugdliteratuur is gezamenlijk kapitaal. Deze gezamenlijke schat moet nu nog ontdekt worden, zowel op de pabo als in het basisonderwijs.

LITERATUUR

- Cremin, T., Mottram, M., Safford, K., & Powell, S. (2009). Teachers as readers: building communities of readers. *Literacy*, 43(1), 11-19.
- Damoiseaux, V., Jongstra, W., & Pauw, I. (2016). Leeslust op de pabo. A. Mottart, & S. Vanhooren (Eds.). *30ste Conferentie Onderwijs Nederlands*, pp. 71-75. Gent: Academia Press.
- Groothengel, M.C. (2016). *Pre-service teachers as engaged readers of children's literature: is it fiction?* (unpublished master thesis). University of Twente, Enschede, Netherlands.
- Jongstra, W., Adolfsen, A., & Pauw, I. (2014). Hoe ziet de leesattitude van onze studenten eruit? Een onderzoek naar leesprofielen onder studenten van de Katholieke Pabo Zwolle. A. Mottart, & S. Vanhooren (Eds.). *28ste Conferentie Onderwijs Nederlands*, pp. 141-144. Gent: Academia Press.
- Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., & Drucker, K. T. (2012a). *PIRLS 2011 international results in reading*. Chestnut Hill, MA: TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College.
- Nielen, T. M. J., & Bus, S. G. (2016). *Onwillige lezers: onderzoek naar redenen en oplossingen*. Stichting Lezen Reeks 26. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Reiling, I. (2017). *Youth literature curricula at teacher training colleges in the Netherlands*. (unpublished master thesis). University of Twente, Enschede, Netherlands.
- Stichting Lezen. (2014). *Aandacht voor jeugdliteratuur op de pabo*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Stichting Lezen. (2017). *Wat doet het boek? Een onderzoek naar de opbrengsten van lezen*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Van Steensel, R.C.M., Van der Sande, N.E., Bramer, W.M. & Arends, L.R. (2016). *Effecten van leesmotivatie-interventies. Uitkomsten van een meta-analyse*. Erasmus Universiteit Rotterdam.

Irene Reiling is afgestudeerd aan de Universiteit van Twente.
Wenckje Jongstra is director of study MLI en lid van de kenniskring van het lectoraat Narratieve Professionele Identiteit.
Ietje Pauw is lector Narratieve Professionele Identiteit.

EEN TEACHER LEADER IN DE BASISCHOOL

Voor de master Leren en Innoveren (MLI) die Sonja Stuber volgt op Katholieke Pabo Zwolle (KPZ), doet zij een onderzoek naar differentiatie in haar basisschool. Sonja werkt in groep 7/8 op sws de Sprang in Tollebeek. Haar onderzoek gaat over differentiëren tijdens de rekenlessen.

Tijdens colleges op KPZ word je voorbereid op weerstand: op leraren die geen tijd hebben, geen zin hebben, geen urgentie voelen bij het onderwerp, etc. Ik was mij er wel degelijk van bewust dat niet alleen ik betrokken ben bij mijn onderzoek, maar dat ik ook veel vraag van de leerlingen, de leraren en de directeur. In het begin heb ik daarom voorzichtig afgetast, wat ik van iedereen kan verwachten. Al snel werd duidelijk dat men enthousiast was over het onderwerp en nieuwsgierig naar het onderzoek.

DE ROL VAN TEACHER LEADER

Om het team voor te bereiden op het aankomende traject heb ik De cyclus van collectief leren (Castelijns, Koster & Vermeulen, 2009) gepresenteerd.

Figuur 1 Cyclus van collectief leren

In de maanden daarna heb ik een aantal gesprekken gevoerd met directeur Henriëtte Wentink. In dat gesprek heb ik verkend in welke richting de school zich verder wilde ontwikkelen en wat ik van team en directie kon verwachten. Daaruit kwam naar voren dat de school zich graag verder wil bekwamen in differentiatie tijdens de rekenlessen. Er is vervolgens een professionele leergemeenschap (PLG) samengesteld, met leraren

en de directeur, die een aantal middagen bij elkaar hebben gezeten om te sparren over het onderwerp. We waren erover uit, de kans in de school lag bij het differentiëren tijdens de rekenlessen.

We zijn in de klassen informatie gaan verzamelen om vast te stellen hoe er nu gedifferentieerd wordt. In alle groepen is er gefilmd, zijn er vragenlijsten afgenomen en interviews gehouden. De leraren wilden allemaal meewerken en waren nieuwsgierig naar de uitkomsten. Uiteraard werden de leerlingen ook op de hoogte gesteld van het onderzoek. De data die we verzameld hebben, is met de PLG geïnterpreteerd en er is gekeken waar de kansen dit jaar voor ons liggen. Samen met (een deel van) het team hebben we consequenties verbonden en een richting bepaald voor het ontwerp: pre-teaching aan de zwakkere rekenaars. De leerlingen die normaal verlengde instructie kregen, werden nu voorbereid op de les door middel van pre-teaching.

Bij de MLI word je opgeleid tot teacher leader, met als doel een voortrekkersrol in te nemen bij onderwijsvernieuwingen in de school. De opleiding duurt twee jaar en in beide jaren werk je aan een praktijkgericht onderzoek.

De leraar introduceerde tijdens de pre-teaching het doel van de les. De rest van de kinderen werkten gedurende de pre-teaching zelfstandig. Wanneer de leerlingen de instructie begrepen, werd de klassikale instructie opgepakt. Tijdens de klassikale instructie heeft de leraar bewust vragen laten beantwoorden door leerlingen die de pre-teaching hebben gevolgd. 'Eerst moest iedereen op mij wachten totdat ik het antwoord op mijn wisbordje had geschreven (tijdens de klassikale instructie), vorige week was ik een keer de eerste!', vertelde een leerling uit groep 7 mij enthousiast. Het ontwerp is zes weken lang uitgevoerd in drie verschillende groepen. De uitvoerende collega's hielden een logboek bij en de directeur nam flitsbezoeken af.

EVALUEREN

We bevinden ons nu aan het einde van het proces en we gaan aankomende weken het ontwerp evalueren om vervolgens een nieuwe ambitie te bepalen. Vooralsnog blijken de resultaten die voortkomen uit het ontwerp positief van de leerlingen, leraren en directeur. Er wordt zelfs door een aantal collega's vervolgstappen gezet. Ik heb zelf geprobeerd de betrokkenheid op school rondom het onderzoek groot te houden door de collega's zelf informatie te laten verzamelen en interpreteren. Ik ben blij met het enthousiasme en de betrokkenheid van het team en dat ik de theorie van de colleges rondom weerstand in de praktijk niet nodig had. Als de cultuur op school zo is dat vernieuwen een gegeven is, is het ontzettend waardevol om met elkaar onderzoek te doen!

ERVARING VAN DE DIRECTEUR

Henriëtte Wentink: 'Op sws de Sprang werken we aan een professionele cultuur. Kenmerken hiervan zijn: aan en van elkaar leren, draagvlak voor onderwijsontwikkeling en elk jaar beter worden in je vak. Het voelt dan ook als een cadeautje om een teacher leader in je team te hebben. Iemand die de kar trekt om verbeteringen in je onderwijs door te voeren. Het is als school belangrijk dat je zo'n persoon tijd en ruimte geeft om onderzoek te doen. Tijdens mijn opleiding voor schoolleider heb ik zelf praktijkgericht onderzoek gedaan. Ik weet dus dat het belangrijk is om een goede onderzoeksvraag te hebben. Sonja en ik hebben daar ook lang over gesproken. Op het moment dat het kwartje valt, komt alles in een stroomversnelling. Hierbij is het belangrijk dat je tijd en ruimte creëert om dit met het team te delen.'

Sonja in gesprek met Henriëtte Wentink, directeur op sws de Sprang

'Ik vind het als directeur prettig om deel uit te mogen maken van de PLG die betrokken is bij het onderzoek. De teacher leader neemt het voortouw, zorgt voor literatuur en stroomlijnt het onderzoek. Als deelnemer was het elke keer een feest als we met z'n vijven een uur lang over onderwijs spraken. Samen discussiëren, maar vooral elkaar inspireren. Bij dit onderzoek kreeg ik de opdracht om flits-bezoeken te houden. Sonja had goede observatielijsten gemaakt, die ik steeds invulde; elke ochtend ging ik een kwartiertje in een groep observeren. Sonja trok vervolgens conclusies die met de PLG gedeeld werden.

'Als je onderzoek een plaats in je school wilt geven, begin dan met kleine vraagstukken, met kleine veranderingen. Veranderings-trajecten komen het beste uit de verf, als het vanuit de werkvloer ontstaat; als men daar tegen iets aanloopt; als men daar de urgentie ziet. Dit schooljaar hebben we onder andere de

focus liggen op EDI (expliciete directe instructie). Een onderzoek over differentiatie sluit daar mooi bij aan. Vanuit de literatuur en onze gesprekken hierover, kwamen we tot de conclusie dat pre-teaching daar een belangrijk onderdeel van is. We hebben daar een passend ontwerp op bedacht.'

'Wil je echt resultaat zien, dan is het belangrijk om voor en na het traject de leerlingen goed te bevragen; een essentieel onderdeel van het onderzoek. Sonja zorgde voor goede vragenlijsten en de leraren namen deze bij de leerlingen af. Voorzichtige conclusies worden al getrokken: blijde leerlingen en enthousiaste leraren. Het is nu van belang om de bevindingen goed te delen in het hele team en de kring van betrokkenen te vergroten. Uiteindelijk zal er borging moeten plaatsvinden. Om te voorkomen dat leuke plannen en mooie onderzoeks-rapporten in de kast belanden. Een teacher leader is de ideale

persoon in de school, die deze trajecten goed kan begeleiden. Als directeur kun je meedraaien in het traject, een rol spelen in het geheel of soms gewoon vanaf de zijlijn toekijken. Als directeur is het genieten als je mensen ziet groeien, ziet stralen en er mooie processen in je school plaatsvinden.'

MENING VAN DE LEERLINGEN

De leerlingen geven aan dat ze het leuk vinden dat er op zoek wordt gegaan naar dingen die beter kunnen. Experimenteren trekt hen. Op de vraag of ze zich soms proefkonijnen voelen, roepen ze in koor 'nee!'. De kinderen hebben wel voorwaarden: als er onderzoek gedaan wordt, willen ze graag weten waarom. Ook de resultaten die uit het onderzoek komen, vinden ze interessant. Ten slotte vinden de leerlingen dat ze altijd hun mening mogen geven, zodat niet de leraren alleen bepalen of iets wel of niet werkt.

ONDERWIJSROUTE 10-14

EEN EERSTE STAP NAAR MAATWERKDIPLOMA'S

Onderwijsroute 10-14 in Zwolle is een kijkje in de toekomst van het onderwijs. De razend populaire school voor kinderen van 10-14 jaar doorbreekt de scheiding tussen primair (po) en voortgezet onderwijs (vo) en brengt gepersonaliseerd leren in de praktijk. We spreken netwerkregisseur Annelies Robben: 'We hopen de deur te openen naar diploma's op maat.'

'Geef teru-hug!', roept een jongetje terwijl hij moedeloos achter zijn gniffelende klasgenoot aansjokt. Naast hem doet een jongen trucjes met zijn flesje drinken, terwijl een meisje de vreemde journalist in de gang met een kritische blik opneemt. Het zijn doodnormale schoolse taferelen op een niet zo doodnormale school.

ONDERWIJSROUTE 10-14

We zijn bij onderwijsroute 10-14, een in augustus gestarte onderwijsroute voor kinderen die op 14-jarige leeftijd pas een definitieve vo-keuze willen maken. 'Kinderen die zich bijvoorbeeld op het ene vlak sneller ontwikkelen dan op het andere en gebaat zijn bij extra tijd om volledig tot bloei te kunnen komen. Maar ook kinderen voor wie de overgang naar de (totaal andere) wereld van het voortgezet onderwijs te groot is', legt Annelies Robben, oprichter en netwerkregisseur van 10-14, uit. 'Rond het tiende levensjaar verandert er in korte tijd veel in het brein van een kind. Daardoor kunnen kinderen meer tijd nodig hebben om hun competenties te ontwikkelen, zodat ze echt kunnen instromen op het niveau dat bij hen past. Die ruimte krijgen ze hier. Vervolgens stromen ze in het derde jaar van het reguliere onderwijs in.'

'Leerlingen krijgen hier de ruimte en tijd om hun competenties te ontwikkelen zodat ze echt kunnen instromen op een niveau dat bij hun past.'

SAMENWERKING

Onderwijsroute 10-14 ontstond uit de wens van Openbaar Onderwijs Zwolle (OOZ) om het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs beter op elkaar te laten aansluiten. De twee sectoren werken anders, praten anders en kijken anders naar kinderen. Dit kan ten koste gaan van de ontwikkeling van sommige kinderen. OOO verzamelde een groep vernieuwers die onder aanvoering van Robben '10-14' vormgaven. Na veel gesprekken en een lange selectieprocedure ontstond een team van leraren. Een mix van vakexperts uit het vo, po-leraren, coaches en stagiairs van het Teachers College, vormen samen met de kinderen een leergemeenschap. 'Samenwerking en flexibiliteit zijn hierbij cruciaal. We hebben geen afgebakende werkzaamheden, dat is voor veel leraren onwennig. Nu hebben we een goede groep die deze vorm van onderwijs begrijpt', zegt Robben.

DAGINDELING

Wie het gebouw van 10-14 binnenloopt ziet geen klaslokalen. Ze kennen er geen traditionele lessen, lesuren of groepen. Iedereen werkt in dezelfde ruimte, verdeeld over verschillende zithoeken. Je hebt de treinzit voor kleine groepjes, de centrale samenwerkingstafel voor grotere groepen en de hoge zit voor individueel werk.

De dagindeling is onconventioneel. 'We beginnen 's ochtends met een stamgroep, een heterogene groep met leerlingen tussen de 10 en 14 jaar, onder begeleiding van een coach', vertelt Robben. 'Daar plannen de kinderen de rest van de dag in. Welke workshop(les) ze gaan volgen, welke instructie ze nodig hebben en aan welke opdracht ze willen werken.' Zo kan het zijn dat een kind voor rekenen extra instructie nodig heeft, maar bij Engels aansluit op een hoger niveau. Robben: 'Doordat we de resultaten en ontwikkeling van ieder kind digitaal verzamelen en monitoren kunnen we hierin gericht sturen.'

Vo-vakken als de talen en wiskunde zijn op 10-14 niet anders dan op het vo. Vakleraren geven de les en zijn autonoom in hun invulling. Het enige verschil is dat jongere leerlingen kunnen aansluiten. Bij andere lessen vervallen namen als biologie, aardrijkskunde of geschiedenis, maar worden thema's gevolgd. Zo zijn er de thema's 'binding', 'grote denkers', 'energie' en 'materie, tijd en ruimte'. Binnen het thema worden vanuit bepaalde perspectieven (mens en natuur, mens en cultuur en mens en maatschappij) lessen gegeven die aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen. Robben: 'Zo hebben we het binnen het thema binding vanuit het perspectief 'mens en maatschappij' over wie je bent op social media en online privacy. We willen kinderen prikkelen en zorgen dat ze leren vanuit verwondering in plaats van verplichting. Uiteraard wel onder supervisie en met landelijk vastgestelde leerdoelen als uitgangspunt.'

DIGITAAL

Hoewel de onderwijsmethode van onderwijsroute 10-14 zich nog niet heeft kunnen bewijzen, voldoet het curriculum wel aan vastgestelde leerdoelen. Die doelen zijn immers nodig om goed te kunnen doorstromen naar het derde jaar vo. 'De leerdoelen vormen het uitgangspunt en wij kiezen daar de beste werkvorm bij. Kortom: zo effectief mogelijk leren', zegt Robben. De voortgang van kinderen wordt nauwlettend digitaal gemonitord. Per kind worden de resultaten digitaal ingevoerd. Deels automatisch door digitaal lesmateriaal, deels handmatig. Hierdoor ontstaat een gedetailleerd beeld van de ontwikkeling van ieder kind, waar in de lesstof rekening mee kan worden gehouden.

HERVORMING

Deze uitvoering van gepersonaliseerd onderwijs is vrij bijzonder in Nederland. 'Het wordt echter tijd dat dit verandert,' vindt Robben. 'Ons huidige onderwijssysteem staat terecht hoog aangeschreven, maar is vooral gemaakt om gemiddelde scores van grote groepen op een hoog niveau te brengen. Individuele leerlingen die twifelen of discrepanties in hun ontwikkeling tonen, vallen buiten de boot. Een leerling die in zes examenvakken een havo-niveau haalt, maar in één een mavo-niveau, heeft toch alleen een mavo-diploma. Dat terwijl hij de hbo-opleiding die hij zou willen doen prima aan zou kunnen. Daar moet iets in veranderen.'

ONDERWIJS VAN DE TOEKOMST

Robben hoopt na een succesvolle uitvoering van 10-14 de deur open te zetten voor 0-18-onderwijs met maatwerkdiploma's. 'Onderwijs waarin de leerlingen in zijn of haar persoon worden gekend. Waar ze gedurende hun jeugd hun talenten optimaal kunnen ontplooiën, worden geholpen bij minder sterke punten en een diploma krijgen dat een compleet beeld geeft van het individu. Wanneer we het hoge niveau dat we nu halen op 10-14 weten vol te houden, weet ik zeker dat we de discussie over 0-18-onderwijs op gang brengen.'

Dit artikel is eerder geplaatst op

<https://www.som.today/>

Somtoday is een leerling informatiesysteem voor het voortgezet onderwijs en onderdeel van Topicus.

Topicus is met ParnasSys en Somtoday marktleider op het gebied van leerling informatiesystemen. Voor meer informatie zie <https://www.som.today/>

Luuk Talens is freelancer en schrijft onder andere in opdracht van Somtoday.

(W)ELKE LERAAR LEEST DIT?!

DE MISSIE VAN PEDRO DE BRUYCKERE: WAPEN JE TEGEN ONZIN IN HET ONDERWIJS

In de rubriek (w)elke leraar leest dit?! bespreekt Ietje Pauw boeken die interessant zijn voor pedagogische professionals die werkzaam zijn in het domein Kind en Educatie.

Het beroep van leraar is een complex beroep: de leraar moet in de klas voortdurend beslissingen nemen en moet zijn beslissingen ook nog eens kunnen verantwoorden naar zijn leerlingen, collega's, ouders, schoolleider, bestuur en inspectie. Ook verschijnen er nieuwe methodes en nieuwe aanpakken voor in de klas. Maar in hoeverre werken die nieuwe aanpakken?

De meeste leraren zullen geen tijd hebben om zich hierin te verdiepen. Pedro de Bruyckere heeft die tijd wel en zoekt naar de wetenschappelijke onderbouwing van aanpakken in het onderwijs. Hij bestrijdt onderwijsmythes, 'pseudotheorieën die we vaak tegenkomen in boeken en kranten, op de radio of de televisie, in populaire 'wetenschappelijke' tijdschriften voor leraren, maar ook op lerarenopleidingen, en erger nog, in scholen' (De Bruyckere, Kirschner & Hulshof, p. 12). De Bruyckere roept iedereen op zich te wapenen tegen onzin, hij wil leraren helpen meer evidence-informed te gaan werken, want dat is in zijn ogen een stap in de richting van professionalisering van leraren.

De Bruyckere heeft, soms met medeauteurs, drie publicaties geschreven, die relevant lijken voor pedagogische professionals:

- *Jongens zijn slimmer dan meisjes. 35 mythes over leren en onderwijs* (2016);
- *Wat we kinderen echt kunnen leren? Over feiten en fictie in onderwijs* (2016);
- *Klaskit. Tools voor topleraren* (2017).

De Bruyckere vindt dat deze drie boeken bij elkaar horen: het eerste boek ontkracht onderwijsmythes, het tweede boek toont hoe je zelf als onderwijsprofessional of ouder die mythes kunt ontkrachten en het derde boek vertelt je wat kan werken in het onderwijs en wanneer wel of niet.

Wie is Pedro de Bruyckere?

De Bruyckere is een bevlogen Vlaamse leraren-opleider, onderzoeker, auteur van boeken, artikelen en blogs en een fervente muziekliefhebber. Hij is geboren in 1974, is onderzoeker en pedagoog aan de Arteveldehogeschool in Gent en aan de Universiteit van Leiden in Nederland. Hij verdiept zich al jaren in de leefwereld van jongeren en reikt concrete tips aan voor iedereen die met jongeren te maken heeft. Hij is actief op twitter en je kunt je abonneren op zijn blog over onderwijs, jongeren, cultuur en media: X, Y of Einstein.

EVIDENCE-INFORMED

De Bruyckere roept iedere leraar op zich te wapenen tegen onzin: 'Hoe vaak lees je niet 'Onderzoek zegt...' of 'Het is aangetoond dat...'? Dit wil echter niet per se zeggen dat wat volgt ook effectief wetenschappelijk is aangetoond' (<https://pedrodebruyckere.blog/wapen-je-tegen-onzin/>). Hij wil leraren helpen meer evidence-informed te gaan werken, want dat is in zijn ogen een stap in de richting van professionalisering van leraren. Evidence-informed werken betekent dat de leraar wetenschappelijke evidentie gebruikt om weloverwogen keuzes te maken die passen bij zijn eigen leerlingen. Wetenschappelijke evidentie houdt in dat er zeer sterke aanwijzingen uit wetenschappelijk onderzoek zijn dat bijvoorbeeld een bepaalde aanpak werkt. Voor leraren blijft het lastig om toegang te krijgen tot wetenschappelijke publicaties. Het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) maakt zich daar sterk voor. Op zijn site worden alle onderzoeken waarvoor subsidie wordt verstrekt, gepubliceerd, maar ook is er een wegwijzer onderwijsonderzoek (www.nro.nl/wegwijzer/) dat laat zien hoe leraren hun onderwijs kunnen verrijken met kennis uit onderwijsonderzoek. De Bruyckere heeft in zijn

boeken ook een soort wegwijzer gemaakt, maar dan thematisch aangepakt. In bijvoorbeeld het boek *Jongens zijn slimmer dan meisjes* kiest hij het perspectief van mythes: welke opvattingen over onderwijs zijn mythes, kunnen niet onderbouwd worden met wetenschappelijke bronnen en gaan vaak niet verder dan de anekdotische ervaring die bijna per definitie gekleurd is. Mythes kunnen vernieuwingen in de weg staan, het onderzoek dat pretendeert te bewijzen dat een bepaalde vernieuwing zou werken, is vaak behoorlijk zwak om drie redenen: omdat er geen uitgesproken en toetsbare doelen gesteld zijn, de respondenten vaak niet goed gekozen zijn en er geen echte controlegroep is waarmee de interventie vergeleken kan worden.

De Bruyckere spaart zichzelf ook niet en beschrijft hoe hij zelf jarenlang aan toekomstige leraren verteld had dat er leerstijlen bestaan die ons leren sturen en dat het een effectieve aanpak is om je lessen daaraan aan te passen. Dat blijkt een mythe te zijn. Leraren hebben echter vaak niet de tijd om wetenschappelijke bronnen te lezen. Daarom helpt De Bruyckere met zijn boeken de leraar bij het maken van de juiste keuze in zijn onderwijspraktijk.

JONGENS ZIJN SLIMMER DAN MEISJES. 35 MYTHES OVER LEREN EN ONDERWIJS

Dit boek is al eerder verschenen in 2013, geschreven door Pedro de Bruyckere en Casper Hulshof. In 2015 verscheen een uitgebreidere Engelse versie, waaraan ook Paul Kirschner, hoogleraar aan de Open Universiteit (OU), als auteur meewerkte. Die versie verscheen in 2016 weer in het Nederlands. Het doel van het boek is om een soort van 'voorjaarsschoonmaak' te houden en een overzicht te geven van de belangrijkste mythes waarvan de deugdelijkheid nooit is bewezen of die gewoon onzin blijken te zijn. De auteurs maken onderscheid in mythes over leren, neuromythes, mythes over technologie in het onderwijs en mythes in onderwijsbeleid.

Een aantal van de mythes die besproken worden, zijn:

- mensen hebben verschillende leerstijlen;
- leren door zelf te ontdekken, is beter dan uitleg krijgen;
- baby's worden slimmer van klassieke muziek;
- internet maakt ons dommer;
- jongeren lezen niet meer;
- een kleinere klas is beter;
- jongens hebben er baat bij als ze vaker les krijgen van een man;
- zittenblijven heeft een positief effect op leren.

De Bruyckere, Kirschner en Hulshof geven op basis van recente bronnen genuanceerd aan waarom er sprake is van een mythe.

WAT WE KINDEREN ECHT KUNNEN LEREN. OVER FEITEN EN FICTIE IN HET ONDERWIJS

De Amerikaanse hoogleraar psychologie Daniel T. Willingham publiceerde in 2012 het boek *When can you trust the experts? How to tell good science from bad in education*; in 2016 verschijnt de vertaling en bewerking hiervan door Pedro de Bruyckere onder de titel *Wat we kinderen echt kunnen leren. Over feiten en fictie in onderwijs in onderwijs*. Het boek van Willingham heeft niet de pretentie om van iedereen een wetenschapper te maken, maar reikt handige inzichten en vragen aan om makkelijker in te schatten of die ene aanpak, dat ene product, die ene hervorming al dan niet wenselijk is. Het boek is bedoeld voor ouders, onderwijsprofessionals en beleidsmakers. Wel opvallend is, dat ouders hier als eerste genoemd worden. In de aanbeveling door Steven Pinker, hoogleraar psychologie aan de Universiteit van Harvard, staat: 'Lees het en geef het cadeau aan de leraren van je kind, de schooldirectie en andere bestuursleden'. Toch zou ik het in eerste instantie aan leraren aanraden, juist om een kritische houding tegenover vernieuwingen te aan te nemen. Want laten we eerlijk zijn: welke leraar heeft in wetenschappelijke publicaties gezocht naar de leerresultaten van het invoeren van gepersonaliseerd leren of van 21st century skills?

KLASKIT. TOOLS VOOR TOPLERAREN

Dit is het meest recente boek van De Bruyckere (2017). Het is een handzaam boek (138 pagina's), bestaat uit twaalf hoofdstukken waarin per hoofdstuk aangegeven wordt welke vragen beantwoord worden en aan het eind worden de antwoorden nog eens samengevat. De Bruyckere laat zien dat het niet de vraag is of iets werkt of niet, maar vooral wanneer iets werkt en wanneer iets niet werkt en waarom iets wel of niet werkt. Deze vragen zijn de richtvragen in dit boek. Op deze wijze bespreekt hij de rol van voorkennis, vakkennis, metacognitie, visie, het belang van herhalen en oefenen, evalueren en feedback.

Volgens De Bruyckere lijkt evidence-informed een goede basis voor een herwaardering van het beroep van leraar tot dat van een echte professional: 'Een professional heeft een arsenaal aan tools in de rugzak klaar om op het juiste moment het beste middel te kiezen en als aanpak A niet werkt, kent de professional nog B, C en zelfs vaak D' (p. 15). De Bruyckere constateert dat hij weinig leraren

tegenkomt die zichzelf graag professional noemen. De meesten werden leraar omdat ze iets willen met kinderen en jongeren, een belangrijke basis, maar hier moet het niet bij blijven.

In het eerste hoofdstuk wordt de metafoor van koken gebruikt voor onderwijs. In het onderwijs kan geen standaardrecept gebruikt worden dat iedere keer hetzelfde gerecht oplevert. Voor de leraar is het belangrijk eerst te kijken in welke context hij lesgeeft, aan welke leerlingen, met welke beperkingen om te kunnen inschatten of hij met een bepaalde aanpak

zijn doel wel bereikt. Dit geeft ook aan hoe complex het beroep van leraar is. Voor het onderwijs bestaan zelden of nooit eenvoudige oplossingen, dat verklaart voor een groot deel ook de aantrekkingskracht van veel mythes. Eenvoudige oplossingen hebben helaas een sterke aantrekkingskracht op leraren die onder druk staan.

De rode draad in deze drie boeken is duidelijk: leraren wees kritisch, stel vragen, ga zelf op zoek naar antwoorden, werk op basis van evidentie. Zo wapen je je tegen onzin en kun je je ontwikkelen tot een topleeraar.

BESPROKEN BOEKEN

De Bruyckere, P. (2017). *Klaskit. Tools voor topleraren* (2017). Tielt: Lannoo.

De Bruyckere, P., Kirschner, P., & Hulshof, C. (2016). *Jongens zijn slimmer dan meisjes. 35 mythes over leren en onderwijs*. Tielt: Lannoo.

Willingham, D.T., & De Bruyckere, P. (2016). *Wat we kinderen echt kunnen leren? Over feiten en fictie in onderwijs*. Tielt: Lannoo.

NO SPANG

Onlangs ben ik begonnen aan een nieuwe uitdaging als bestuurder in het primair onderwijs. Tijdens mijn kennismakingsrondje langs de scholen stelde ik steeds de vraag: Wat heb je van mij als bestuurder nodig om je werk goed te kunnen doen. Het antwoord is steevast: tijd.

Nu kan ik veel, maar er zijn van die wetmatigheden waar je geen invloed op hebt. Tijd is daar een goed voorbeeld van. Als je doorvraagt is het frappant dat het in het vervolg van het gesprek steeds gaat over piekbelasting, taakomvang, werkdruk, etc. Het is curieus dat dit allemaal begrippen zijn met een andere 'maat' dan tijd. Het gaat over iets dat je belast, dat (te) groot is of spanning bij je veroorzaakt. Iets negatiefs dat van buiten komt waar je onvoldoende invloed op lijkt te hebben. Veel van deze zaken zijn de afgelopen decennia met het Angelsaksisch marktdenken over de oceaan komen waaien. Ook in onderwijs en zorg hebben we te maken met concurrentie, excellentie en alle turbulentie (lees: kouwe drukte) die daarbij hoort.

Laten we ons als tegenwicht wat meer openstellen voor het goede dat vanuit de rijkdelen over zee tot ons komt. Een bekend gezegde in Suriname luidt immers: 'Jullie hebben de klok, wij hebben tijd'. Daarmee doet men geen generaliserende uitspraak over de volksaard, maar de lokale omstandigheden, met name de temperatuur, zijn simpelweg te belastend voor lichaam en geest om in ons moordend tempo te kunnen werken. Niet voor niets begint men ook in mediterrane landen veel vroeger met werken en houdt men op het heetst van de dag een siësta. Slimme mensen passen zich aan aan de omstandigheden. Naast 'klimaatproblemen' in vele schoolgebouwen, zijn er in het onderwijs genoeg belastende of zich opdringende omstandigheden aan te wijzen: uit de bocht vliegende kinderen, (te) veeleisende ouders, niet passend onderwijs,

oeverloos overleg, klagende collega's, de papieren werkelijkheid en 1001 andere futiliteiten die iedere dag om jouw aandacht schreeuwen. Als je ook in het onderwijs een wat aangenamere gevoelstemperatuur wilt ervaren, dan moet je stoppen met het wijzen naar anderen, want de wereld om ons heen gaat zich namelijk niet aan jou aanpassen. Jij hebt echter wel een keuze hoe je kijkt naar en om wilt gaan met belastende omstandigheden. Als je elke zin waarin je het woord 'moeten' gebruikt vanaf nu eens vervangt door 'ik kies ervoor om ...' dan ziet de wereld er meteen een stuk anders uit:

Ik moet altijd bereikbaar zijn <-> ik kies ervoor om op gezette tijden beschikbaar te zijn

Ik moet van alles doen wat er steeds bij komt <-> Ik kies ervoor om mijn stem te laten horen

Ik moet werken <-> Ik kies ervoor om een andere baan te nemen

Wie kent niet een collega die overdag op school een wat uitgebluste indruk maakt, maar zich wel elke avond met passie en plezier op vrijwillige basis inzet voor een lokale vereniging? Wint jouw hobby het ook van je beroep? Het heeft natuurlijk alles met energie te maken, met dingen doen waar je blij en gelukkig van wordt. Ontdek waar je energie zit en waar die lekt en ga slimmer om met de 'belastende' omstandigheden in je dagelijks werk. Om de temperatuur de baas te blijven hebben Surinamers een houding van accepteren, loslaten en weer doorgaan. Aanvaarden dat er zaken zijn waar je toch geen invloed op hebt, rustig door blijven ademen en genieten van het moment. In Suriname voelt het heel natuurlijk aan om alles een tandje langzamer te doen en ervanuit te gaan dat alles wel op z'n pootjes terecht komt, maar als je bent opgegroeid in een land waar niet zo geleefd wordt dan lijkt de klok belangrijker dan de tijd.

Dus *no spang* (het komt goed) en morgen weer veel werkplezier.

GET INSPIRED!

VERSLAG VAN DE VOG ONDERWIJSCONFERENTIE

Ruim 325 leraren en hun schoolleiders van Veluwe Onderwijsgroep (VOG) namen vlak voor het paasweekend deel aan de door VOG en KPZ georganiseerde onderwijsconferentie Get Inspired: een bijeenkomst die in het teken stond van kennis delen en elkaar inspireren over de grenzen van de VOG scholen en over de grenzen van de twee organisaties heen.

VOG heeft met het in company opleiden van veertien leraren en zestien schoolleiders in de master Leren en Innoveren (MLI) en de master Leadership in Education (MLE) bij KPZ een duidelijk doel voor ogen. 'Het samen leren bevorderen en een lerende organisatie inrichten, gericht op de kwaliteit van onderwijsprocessen', zo staat beschreven in het strategisch plan van VOG. Ook KPZ vindt intensieve samenwerking met het werkveld cruciaal en heeft blijkens haar instellingskader (KPZ, 2016) het partner zijn voor het werkveld als één van de vier ambities geformuleerd: 'Professionaliseren is effectiever als het plaatsvindt als onderdeel

van een school- of organisatieontwikkeling.

Wederzijds en collectief leren is een basisprincipe voor alle activiteiten met het werkveld. KPZ stimuleert het van elkaar leren door het samenbrengen van professionals, die op basis van thema's en/of ervaren knelpunten, kennis ontwikkelen en delen over onderwerpen die buiten de eigen praktijk spelen'.

De samenwerking tussen KPZ en VOG begint duidelijk zijn vruchten af te werpen. Binnen de scholen geeft het opleiden van leraren tot masterniveau een flinke impuls aan de onderwijsvernieuwingen die er plaatsvinden. Studenten nemen nieuw opgedane kennis mee naar de scholen. Door het opzetten en uitvoeren van collectief praktijkgericht onderzoek in professionele leer-gemeenschappen wordt gewerkt aan onderwijsontwikkeling. Ook bovenscholen wordt in leerplatformen nieuw opgedane kennis van de masteropleiding benut. De studenten zijn nu een goed jaar op weg en het is dan ook een mooi moment om ook buiten het eigen team kennis uit te wisselen en elkaar te inspireren.

INTERPROFESSIONELE VOORBEREIDINGSGROEP

Om Get Inspired organisatorisch en inhoudelijk goed voor te bereiden, werd een interprofessionele voorbereidingsgroep samengesteld. Met vertegenwoordigers van MLI- en MLE-studenten (Anouk Boomkamp, Monique Ter Steege en Martijn de Gloppe), clusterdirecteur VOG (Anita Kroonen), en betrokken opleidingsdocent MLE/trainer/director MLI van KPZ (respectievelijk Marieke Pillen, Jorien van Heerde en Wenckje Jongstra) is het programma samengesteld en is de dag tot in detail uitgewerkt. Dat vroeg om een open houding naar elkaars praktijken en werkprocessen.

It takes two to tango!

Gesprekken over waar de keynote aan moest voldoen, hoe de workshopleiders begeleid en gefaciliteerd dienden te worden, keuzes in woordgebruik, goodiebag, conferentieboekje, locatie en ga zo maar door. Dat klinkt als een kwestie van taken verdelen, maar zo eenvoudig bleek dit in de praktijk niet te zijn. It takes two to tango! Wil je echt interprofessioneel

samenwerken, dan is er eerst tijd nodig om elkaars praktijken en organisaties beter te leren kennen en te weten waar je elkaar kunt aanvullen, tegenspreken, voordat nieuwe kennis gezamenlijk geconstrueerd kan worden. Over de te organiseren dag bestonden verschillende beelden en verwachtingen, en om écht tot een gezamenlijk programma te komen, was het nodig elkaars expertise en praktijken beter te leren kennen. Daarmee vond zogenaamde 'boundary crossing' plaats (Bakker, Zitter, Beausaert, & de Bruijn, 2016): door onze verschillende achtergronden en disciplines leerden we van elkaar en konden we kennis uit elkaar organisaties verbinden, waarbij de inbreng vanuit verschillende perspectieven, zoals die van directeur, leraar, schoolleider, marketing en lerarenopleider, uiteindelijk leidde tot de totstandkoming van deze dag.

KENNIS DELEN; HOE DOE JE DAT?

Het programma dat de voorbereidingsgroep samenstelde voor Get Inspired bood de mogelijkheid om op meerdere momenten leraren grenzen over te laten steken en te laten leren van wat er buiten het eigen team gebeurt. Masterstudenten kregen een podium om een workshop te geven en daarbij kennis en eerste ervaringen met de ingezette onderwijsontwikkeling te delen. Er was een keynote, MLI- en MLE-studenten verzorgden workshops over onderwijsontwikkelingsvraagstukken op het gebied van ICT en didactiek, wetenschap en techniek, 21ste eeuwse vaardigheden, passend onderwijs, opbrengstgericht werken, het jonge kind; thema's die passen bij de strategische agenda van VOG. En er waren rondetafelgesprekken met de eigen teams, waardoor teamreflectie op de gehaalde kennis kon plaatsvinden. Ook opleidingsdocenten van KPZ verzorgden verschillende

workshops, die aansloten bij de strategische agenda van VOG. Daarnaast waren er workshops over teamontwikkeling.

Er is veel kennis aanwezig onder leraren en directeuren; kennis die het waard is om gedeeld te worden!

Wenckje Jongstra: 'Iedere schooldag levert een schat aan inzichten op over de ontwikkeling van kinderen en over de impact van je eigen handelen als onderwijsprofessional. De professie vraagt er om de dialoog aan te gaan over relevante onderwerpen voor het onderwijs. Teamreflectie en samenwerking tussen professionals is nodig in het onderwijs, omdat problemen waar je in je dagelijkse werk tegenaan loopt vaak te complex zijn om in je eentje op te lossen. Er is veel kennis aanwezig onder leraren en directeuren; kennis die het waard is om gedeeld te worden!'

LEREN ALS INDIVIDU EN ALS TEAM IS GRENZEN OVERSTEKEN

Wat levert de dag op? Het oversteken van grenzen is een belangrijk aspect van teamleren (Decuyper, Dochy, & Van den Bossche, 2010). Door buiten je eigen team of school te kijken, leer en groei je als team. De leraar kan het geleerde tijdens de workshop toepassen in zijn eigen schoolpraktijk, maar dan is het wel een voorwaarde dat de schoolpraktijk zich ook aanpast. Er moet ruimte zijn binnen de school/team om nieuw opgedane inzichten in de praktijk te kunnen brengen. De teamreflectie op het programma aan het einde van de dag was daarom cruciaal. Teamreflectie is een belangrijk aspect van

teamleren. Vanuit het perspectief van de masterstudent is er een meerwaarde. De masterstudent leert door het verzorgen van een workshop niet alleen iets *aan* leraren van andere scholen, hij leert ook *van* de reacties, feedback, gesprekken en vragen van leraren, omdat deze weerspiegelen wat (nog meer) nodig is in het optimaliseren van de eigen schoolontwikkeling. Het leren en het delen van kennis is dus wederzijds en werkt twee kanten op.

Het uitgangspunt bij het oversteken van grenzen is het benutten van verschillen. Dat kan op allerlei niveaus plaatsvinden. Verschillen op individueel niveau (tussen professionals), instituutsniveau (tussen basisscholen) of

op macroniveau (tussen het werkveld en de opleiding) geven ruimte om van elkaar te leren. Je ontdekt hoe andere leraren of scholen zaken aanpakken en wat je zelf als leraar of school te bieden hebt. Dat helpt na te denken hoe je je als team tot anderen verhoudt en scherpt de identiteit van de school aan.

Uit de evaluaties van de dag blijkt dat kennis delen door het oversteken van grenzen zeker gewaardeerd wordt: 'Fijn om met andere collega's uit het primair onderwijs kennis uit te wisselen en de verdieping te zoeken', 'Erg waardevol. En je bent toch echt met je vak bezig' en 'Mooi om te ontdekken dat onze school goed bezig is en vooral om te merken dat wij een vooruitstrevend team

Anita Kroonen, clusterdirecteur VOG én organisator van de eerste editie van Get Inspired: 'Als VOG vinden we het belangrijk dat onze medewerkers hun talenten, kennis en vaardigheden ontwikkelen, zodat zij toekomstgericht onderwijs kunnen geven aan de leerlingen op onze basisscholen. Daarom organiseren we samen met KPZ deze onderwijsconferentie, waarbij we de aanwezige leraren op verschillende manieren willen inspireren om zich verder te professionaliseren.'

hebben'. In de evaluatie vragen we ook aan leraren mee te denken over hoe zij kennis met elkaar in het vervolg zouden willen delen. Het opzetten van een kennisdatabank, het bezoeken van elkaars scholen, intervisie en het inzetten van rondetafelgesprekken worden onder meer als gewenste vormen van kennisdelen genoemd.

Het geeft een mooie impuls om hier op de school verder invulling aan te gaan geven.

VAN INSPIRATIE TOT ONDERWIJSONTWIKKELING

Door het organiseren van de teamreflectie direct na afloop van de workshoprondes hebben we gestimuleerd dat er een vervolg wordt gegeven aan het geleerde op de dag: zoals één van de schoolleiders het verwoordt: 'De nodige vlammetjes zijn aangewakkerd. Het geeft een mooie impuls om hier op de school verder invulling aan te gaan geven.'

Door het uitreiken van een conferentieboekje met daarin informatie over welke kennis t.a.v. schoolvernieuwing in welke scholen aanwezig is, is het ook mogelijk om na deze dag kennis bij elkaar te halen.

De voorbereidingsgroep kijkt terug op een leerzaam proces en een succesvolle dag! We zullen de dag nog nader evalueren door gezamenlijk de resultaten uit de evaluaties te interpreteren en hier conclusies uit te trekken voor een mogelijk vervolg, want het smaakt naar meer. Wat een mooie dag van samen zijn, zo vlak voor de Pasen!

Literatuur

- Bakker, A., Zitter, I., Beausaert, S., & de Bruijn, E. (2016). *Tussen opleiding en beroepspraktijk. Het potentieel van boundary crossing*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Decuyper, S., Dochy, F., & Van den Bossche, P. (2010). Grasping the dynamic complexity of team learning: An integrative model for effective team learning in organisations. *Educational Research Review*, 111-133.
- Katholieke Pabo Zwolle. (2016). *Instellingsplan 2016-2021*. Opgehaald van: <https://www.kpz.nl/assets/KPZ-Instellingsplan-leespdf.pdf>
- Veluwe Onderwijsgroep. (2018). *De leerkracht creëert de waarde. PO-plan 2015-2019. Strategisch beleidsplan VOG*. Opgehaald van: <https://www.veluwseonderwijsgroep.nl/wp-content/uploads/2018/03/PO-plan-2015-2019.pdf>

Jorien van Heerde is trainer en procesbegeleider op KPZ.
Anita Kroonen is clusterdirecteur van de Veluwe Onderwijsgroep.
Tjerk Deuzeman is algemeen directeur primair onderwijs van de Veluwe Onderwijsgroep.
Anne Looijenga is directeur dienstverlening op KPZ.
Wenckje Jongstra is director of studies van de masteropleiding Leren & Innoveren op KPZ.

NIEUWE POST-HBO-OPLEIDING

SPECIALIST ONDERWIJSBEHOEFTE EN GEDRAG

ERVARINGEN VAN DE EERSTE DEELNEMERS

Bij Passend Onderwijs is het streven dat alle leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen op school. Dit betekent voor een bestuur en schoolteams dat er meer leerlingen zijn met specifieke onderwijsbehoeften. Hoe ga ik om met kinderen met druk, angstig of opstandig gedrag? Wat vragen kinderen die onzeker zijn van mij als leraar? Welk effect hebben gedragsproblemen op de groepsdynamiek? Welke rol speelt een stoornis als autisme of ADHD hierbij?

Essentiële vragen voor professionals in het domein van Kind en Educatie, zo blijkt ook uit diverse rapporten waarin naar voren komt dat leraren zich nauwelijks voorbereid voelen in het omgaan met kinderen met specifieke onderwijsbehoeften (Van der Woud & Beliaeva, 2015). Dit gegeven en vragen vanuit het werkveld hebben geleid tot het ontwikkelen van de nieuwe post-hbo-opleiding Onderwijsbehoeften en Gedrag. De opleiding is bestemd voor professionals in het domein Kind en Educatie die zich verder willen specialiseren in onderwijsbehoeften en gedrag van kinderen van 0 - 14 jaar. Vertrekpunt is de onderwijsbehoeften en het gedrag van het kind, waarvoor ook Pameijer (2017) en van Lieshout (2009) pleiten; geef kinderen de aanpak die ze nodig hebben, in plaats van hen te labelen met wat ze mankeren. De opleiding bestaat uit zeven modules. Binnen de modules komen verschillende thema's aan bod, zoals het pedagogisch handelen van de leraar, de verschillende psychologische ontwikkelingsgebieden, sociaal emotionele ontwikkeling, groepsdynamiek en groepsdruk, internaliserend en

externaliserend gedrag voortkomend uit gedrags-, ontwikkelings- en motorische stoornissen en afspraken en interventies op schoolniveau. Tevens is er een module coaching. De deelnemer kiest in deze modulaire post-hbo-opleiding zelf welke van de zeven modules hij wil volgen. Eind maart 2018 is de eerste module pedagogisch handelen afgerond. In dit artikel lees je over de opzet van de opleiding en de eerste ervaringen van deelnemers Berthine Boorsma en Treja Houwer.

WELKE VERDIEPING GEEFT DE OPLEIDING NA DE LERARENOPLEIDING?

De afgelopen jaren is Berthine niet in het onderwijs aan het werk geweest. Sinds november 2017 werkt zij weer, als invaller, voor Openbaar Onderwijs Zwolle en regio (OOZ). Berthine heeft de behoefte om meer te weten over het gedrag en de behoeftes van de leerlingen, zeker met het oog op passend onderwijs. De opleiding is voor Berthine een mooi vervolg van haar specialisatie 'Bijzondere leerling' op KPZ. Treja Houwer geeft les aan groep 4-6 en heeft IB-taken. In 1999 is zij gestart met de RT-opleiding en in 2002 met de IB-opleiding. Treja heeft ongeveer achttien jaar ervaring met de omgang met zorgleerlingen en wil met de opleiding haar vaardigheden in het omgaan met leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften versterken. Ook wil zij met haar nieuwe inzichten een positieve impuls geven aan de ontwikkeling binnen haar team.

MET MEER KENNIS KUN JE BETER AFSTEMMEN OP DE BEHOEFTE VAN DE LEERLINGEN

Gert-Jan Meijer in gesprek met Bertine Boorsma.

WAAROM DEZE OPLEIDING?

De veelzijdigheid van de verschillende gedrag- en leerbehoeften die in de opleiding aan bod komen, maakt de opleiding voor Berthine erg aantrekkelijk. 'Je ziet wel dat een kind ergens moeite mee heeft, maar wat er precies achter zit en hoe je dus kan handelen is lastiger te bepalen. Gebrek aan kennis is bij mij een deel van de oorzaak.' Voor Treja is de verdieping van haar professionele ontwikkeling van belang. De opleiding specifieke onderwijsbehoeften en gedrag sloot, na verschillende opleidingen te hebben bekeken, het beste aan bij deze behoefte.

ROL ALS SPECIALIST ONDERWIJSBEHOEFTE EN GEDRAG

Berthine gaat ervan uit dat de opleiding haar sterker zal maken in haar rol van leraar. Met meer kennis kun je beter afstemmen op de behoeften van de leerlingen en daardoor voor beter onderwijs zorgen.

Daarnaast kun je een goede gesprekspartner worden voor collega's, als zij tegen gedrag of specifieke leerbehoeften van leerlingen aanlopen. Binnen haar IB-taken geeft Treja al gestalte aan deze rol. Verder wil zij haar kennis en expertise inzetten wanneer kinderen meer nodig hebben, eventueel in de vorm van begeleiding vanuit een arrangement en het aansturen van een onderwijsassistent.

OPZET EN INHOUD

De deelnemer leert in de opleiding om doelbewust instrumenten, vaardigheden en interventies in te zetten die afgestemd zijn op de behoeften van individuele kinderen. De drie pijlers binnen de opleiding zijn:

- [pedagogisch handelen van de professional; de professional zelf is een belangrijke sleutel.](#)
- [het kind en zijn/haar onderwijsbehoeften staan centraal; de onderwijsbehoefte als vertrekpunt in plaats van probleemgedrag, een stoornis of diagnose.](#)

- [anticiperen op gedrag in het primaire proces; het geleerde direct toepassen in de eigen beroepspraktijk.](#)

Er is gekozen voor een modulair systeem: het afronden van een module leidt tot een deelcertificaat en na het volgen van minimaal vijf modules volgt een post-hbo-diploma.

INTAKE

Alle deelnemers nemen deel aan een intakeprocedure: een digitale vragenlijst met daarop volgend een intakegesprek om de beginsituatie van de deelnemer in beeld te brengen. Treja heeft de intake positief ervaren: 'Ik ben mij bewust geworden van mijn eigen valkuilen en kwaliteiten, waardoor ik goed weet aan welke competenties ik wil werken.' Berthine beaamt dat: 'Ik ben mijzelf door de intake beter gaan kennen en ben mij bewust geworden van wat ik wil leren.' Beiden zijn zeer leergierig. 'Voor mij is meer de vraag welke modules ik niet wil volgen,

omdat ze allemaal interessant zijn', aldus Treja.

EERSTE MODULE 'PEDAGOGISCH HANDELEN'

In deze module wordt de deelnemer zich bewust van zijn/haar eigen stijl. Deze module spreekt Berthine zeer aan, omdat de theorie bij haar visie en hoe zij met kinderen wil omgaan past. 'Ik heb veel meer geleerd dan ik van te voren had gedacht. Er is een grote drive bij mij ontstaan om aan de slag te gaan. Zo wil ik mij de komende periode verder gaan verdiepen in de interactiewijzer.'

IK LEER DAT IK ZELF HET INSTRUMENT VOOR VERANDERING BEN

Voor Treja is het een opstartmodule: 'Het is al lang geleden dat ik een intensievere opleiding heb gevolgd. De theorie kan ik nu veel beter plaatsen in de praktijk, doordat ik langere tijd werk. Ik leer dat ik zelf het instrument voor verandering ben. Als ik voor de groep sta, ben ik veel bezig met controle houden. Door meer over te stappen naar het regisseren van processen, wil ik meer leren meebewegen en het eigenaarschap bij de juiste personen te houden en toch hetzelfde bereiken. Het is overzichtelijk dat elke module met een deelportfolio wordt afgesloten. In het deelportfolio beantwoord ik mijn opgestelde leervraag, waarbij ik gericht (aangereikte) literatuur gebruik om in de praktijk uit te proberen en het effect daarvan te ervaren.'

LEERTEAM

De opleiding sluit aan bij de onderwijs- en leerbehoefte van de deelnemers. In leerteams wordt gezamenlijk kennis gecreëerd door dialoog, interactie en concrete ervaring. Een uitwerking hiervan is het werken in leerteams. Binnen het leerteam vindt intervisie plaats en bespreken de deelnemers hun leervragen. De deelnemer stelt de leervraag op, op basis van de eigen praktijksituatie, gekoppeld aan literatuur. In het deelportfolio beschrijft de deelnemer de uitvoering in de praktijk en de groei van de competenties.

Voor Treja is het prettig om te werken in een leerteam: 'Door vragen aan de ander te stellen over de leervraag en competenties, daag je de ander uit om verder na te denken en help je de ander om een stap verder te komen. Tevens leer je van de ontwikkeling van een ander en vindt er kennisdeling plaats.' Voor Berthine is daarnaast het enthousiasme in de groep en de wil om problemen op te lossen belangrijk.

In de laatste bijeenkomst van een module presenteren de deelnemers de opbrengst van de leervraag en de groei in competenties aan elkaar. 'Voor mij is dat zeer inspirerend. De persoonlijke ontwikkeling wordt erg gestimuleerd in de opleiding, en dat spreekt mij zeer aan', stelt Treja vast.

Berthine geeft aan: 'De docenten zijn enthousiast, wat aanstekelijk werkt. Door de koppeling van de aangereikte literatuur aan de praktijk, valt die veel meer op zijn plek. De aanpak kan ik zo ook op mijn eigen praktijk toepassen. Het is niet alleen maar boeken lezen. De ruimte die wij krijgen bij het uitvoeren van het

onderwerp van de leervraag draagt ook bij aan mijn enthousiasme. Zo kun je goed kiezen wat past bij je visie. Er is ook ruimte voor overleg tussen de deelnemers en aan welke theorie nog behoefte is. De presentaties door de deelnemers in de laatste bijeenkomst zijn heel waardevol. Er is herkenning en wij leren van elkaar.'

Voor Treja kost vooral het denkproces veel tijd: 'de opleiding brengt een bewustwording bij mij op gang. Het is een keuze om een opleiding te volgen, wat tijd kost, maar ook vooral energie oplevert.' Het lezen en verder verdiepen in het onderwerp kost Berthine tijd, maar: 'het is ook heel erg leuk! Daarnaast is het werken aan het portfolio goed in de tijd te verdelen. Het is een interessante opleiding en ik moet oppassen dat ik niet te veel tijd in de studie steek. Ook dat is weer een leerpunt voor mijzelf.'

Gert-Jan Meijer is hogeschooldocent pedagogiek op KPZ.

LITERATUUR

- Pameijer, N. (2017). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces*. Den Haag: Acco.
- Van der Woud, L. & Beliaeva, T. (2015). *Rapportage onderzoek passend onderwijs*. Utrecht: Duo-onderwijsonderzoek.
- Van Lieshout, T. (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

NATIONALE BUITENLES DAG

REKENACTIVITEITEN BUITEN UITVOEREN

Op dinsdag 10 april deed Sanne Wallis de Vries, de strenge directrice Dreus uit de films van Mees Kees, de aftrap van de derde editie van de nationale buitenlesdag. Op ruim 2400 basisscholen door het hele land zaten leerlingen die dag niet in hun lokalen, maar gingen ze naar buiten. Niet alleen om te spelen, maar juist ook om te leren.

De nationale buitenlesdag is een initiatief van Jantje Beton en IVN Natuureducatie. Met het organiseren van deze dag willen zij leraren stimuleren om meer lessen buiten te geven; dat biedt namelijk kansen die binnen niet mogelijk zijn. De organisatie haalt verschillende onderzoeken aan die dit ondersteunen, zoals het onderzoek van wetenschapsjournalist Mark Mieras. Hij geeft aan dat kinderen tijdens de buitenles meer de mogelijkheid hebben om dingen zelf uit te zoeken en op een andere manier kunnen samenwerken terwijl ze meer bewegen. Meer bewegen zou goed zijn voor de cognitieve ontwikkeling van het kind. Daarnaast geeft hij aan dat het buiten zijn het volgen van eigen

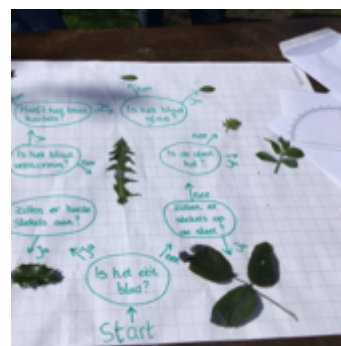
impulsen stimuleert, zodat leerlingen meer eigenaar voelen over hun eigen ontwikkeling. Het geheugen zou daardoor beter werken en dat laat ze beter denken. Uit een ander onderzoek, uitgevoerd door DUO, blijkt dat het grootste deel van de ondervraagde leraren ook positief is over het uitvoeren van buitenlessen. Ze geven aan dit vaker te willen doen: ze zien de meerwaarde ervan in, zoals het beter beklijven van de lesstof.

De vraag is wel: wat kun je dan als leraar buiten doen? Gelukkig biedt Jantje Beton samen met IVN Natuureducatie ter ondersteuning en inspiratie jaarlijks een vernieuwde buitenlesbundel aan met voorbeeldlessen. Daarnaast zijn er op internet vele activiteiten te vinden die je buiten kan uitvoeren.

Als hogeschooldocent rekenen-wiskunde ben ik natuurlijk vooral erg benieuwd naar de verschillende rekenactiviteiten die je buiten kunt uitvoeren. Niet alleen vanuit mijn interesse voor rekenen, dat mijn vakgebied is, maar ook omdat we elk jaar met eerstejaars voltijdstudenten

Kijkhoek wordt bepaald

Voorbeeld van een zoekkaart

Plattegrond wordt gebruikt als schatkaart en gecontroleerd

van de pabo op werkweek gaan, met als thema 'outdoor education'. In de bossen van Ellertshaar krijgen de studenten verschillende workshops vanuit verschillende vakgebieden. Dit jaar mocht ik voor het eerst mee en in mijn voorbereiding op de workshop rekenen-wiskunde kwam ik erachter dat je de activiteiten in verschillende categorieën kunt plaatsen, zonder dat daar in de literatuur specifiek op wordt ingegaan.

Het viel mij op dat in veel activiteiten vooral de ruimte van de omgeving benut wordt en er minder activiteiten zijn die de omgeving laten ontdekken. Grote getallenlijnen maken, sommenestafette, pittenzakken gooien voor punten en andere rekenspelletjes zijn van een andere orde dan het in beeld brengen van de omgeving door bijvoorbeeld te meten. Eigenlijk gebruik je in de tweede categorie de wiskunde zoals die op een aantal plekken in de geschiedenis is ontstaan, namelijk door de behoefte om iets te kwantificeren oftewel de omgeving met getallen willen vastleggen. Dit kan natuurlijk op verschillende niveaus: van het vergelijken en ordenen tot het bepalen van lengte doormiddel van de meetkundige aspecten. Mogelijk kan je de meetkunde ook als aparte categorie zien waarbij je de omgeving ook beter leert begrijpen. Verschillende verschijnselen als schaduw en perspectief kunnen hierbij een rol spelen maar ook het ontdekken van vormen of constructies in de omgeving behoren tot de mogelijkheden.

Voor de eerstejaars studenten hebben we vier activiteiten bedacht die helpen om de omgeving te verkennen. Bij deze activiteiten stond uiteraard niet alleen de uitkomst centraal, maar ook de wiskunde achter de oplossingsmanier of de wiskundige vaardigheid die nodig is om tot een resultaat te komen. De verschillende activiteiten:

1. Hoe hoog is een boom?

Met behulp van het neuskruis, de schaduw van de boom, de tangens van de kijkhoek en referentiematen konden studenten dit vraagstuk oplossen.

2. Maak een plattegrond van de omgeving

Om de omgeving te vertalen naar de kaart moesten de studenten eerst nadenken over een handige schaal, legenda en daarna natuurlijk meten met het meetwiel.

3. Maak een zoekkaart

Zoekkaarten gebruiken is vaak niet zo lastig, er één maken is een stuk lastiger. Als je alle blaadjes van de bomen uit de omgeving hebt verzameld dan is de vraag hoe je dit gaat ordenen. Let je op de kleur of de vorm?

4. Breng de omgeving in beeld met behulp van een diagram

Studenten hebben geluiden, het aantal verschillende bomen, voorbijgaande vogels en meer gedurende een periode bijgehouden en vertaald naar een diagram. Een lastige vraag is welk diagram er gebruikt moet worden om een goed beeld van de omgeving te geven.

Wat vooraf de bedoeling was, gebeurde gelukkig ook. Alle studenten werden door de opdrachten gedwongen om met alle zintuigen naar de omgeving te kijken. De omgeving werd niet alleen om de ruimte benut maar studenten konden de omgeving

Bevindingen worden gedeeld

op een reken-wiskundige manier ontdekken en beschrijven. Een nuanceverschil dat ik iedereen graag wil meegeven in het ontwerpen van buitenlessen. Op dinsdag 2 april 2019 is de volgende editie van de nationale buitenlesdag, maar volgens mij is het niet nodig zo lang te wachten en kan iedereen al eerder aan de slag met een zelfbedachte buiten(reken)les. Bedenk dan of je de omgeving wil gebruiken vanwege de ruimte of omdat je de omgeving zelf wil laten ontdekken.

Randy Bosch is hogeschooldocent rekenen en wiskunde op KPZ.

Website: <https://www.buitenlesdag.nl/> Naast de informatie over de nationale buitenlesdag vind je hier ook meer informatie over de genoemde onderzoeken.

BUITENONDERWIJS MAAKT LEREN BETEKENISVOL

Het onderwijs in Nederland is letterlijk en figuurlijk in beweging. Figuurlijk, omdat er mijn inziens een verschuiving plaatsvindt van een samenleving met traditionele beroepen naar een tijd waarin wij niet weten wat wij over vijftien jaar kunnen worden. Letterlijk, omdat er met toenemende mate aandacht is voor meer beweging en buitenonderwijs.

EVEN VOORSTELLEN...

Mijn naam is Timon Koster en inmiddels sta ik een paar jaar voor de klas en combineer ik mijn baan met tal van werkzaamheden binnen het onderwijs-werkveld. Als projectdeelnemer van het 'Leraren Ontwikkel Fonds' heb ik meegeschreven aan een DOpaper, waarin het hoe en wat van buitenonderwijs

wordt beschreven. Als constructie-lid van Curriculum.nu schrijf ik mee aan het formuleren van een visie en de bouwstenen voor de herziening van de kerndoelen voor het po en vo. Hierdoor heb ik veel contact met leraren en schoolleiders, verspreid door het land. Wat opvalt is dat er veel leraren en besturen bezig zijn met het vernieuwen van het traditionele onderwijs. Meer verwondering, creativiteit en flexibiliteit zijn veelvoorkomende speerpunten als we kijken naar toekomstgericht onderwijs.

LEREN BINNEN ÉN BUITEN HET KLASLOKAAL

Als we helemaal terug gaan naar de basis van waarom we kinderen opleiden, dan is dat met het doel kinderen voor te bereiden op de maatschappij om ons heen en ze daarin te laten functioneren.

De laatste jaren is gebleken dat er tal van beroepen zijn ontstaan en verdwenen. Door de kennis die overal voor handen is en de manier van communiceren gaat alles snel. Tegenwoordig is het heel gewoon om flexibel inzetbaar te zijn en op basis van tijdelijke contracten te werken. De kinderen die wij nu in de klas hebben, doen in de toekomst wellicht een beroep dat nu nog niet eens bestaat.

Om hier goed op in te spelen, zullen we kritisch moeten blijven kijken naar hoe wij ons onderwijsaanbod vormgeven. Daarbij moeten we onder andere gebruik maken van recente ontwikkelingen op het gebied van kennis. Er staat in verschillende onderzoeken beschreven dat een kind zijn omgeving verkent vanuit nieuwsgierigheid en verwondering. Met dit uitgangspunt ontstaat er intrinsieke motivatie om iets te leren of om iets te doen. Het is voor ons als leraar belangrijk dat we dat in het oog houden en dat we de kinderen hierin blijven stimuleren. Het bieden van een contextrijke leeromgeving binnen én buiten de school is dan cruciaal.

In Nederland doen we dat (in veel gevallen) door een groot gedeelte van de dag alle kinderen stil achter een tafel te laten werken, waarbij ze het grootste deel van de dag moeten luisteren of in werkboeken moeten lezen en schrijven. Er wordt gedurende een schooldag veel van de kinderen geëist qua zithouding, luisterhouding en concentratie.

Dit komt niet ten goede aan de creativiteit en intrinsieke motivatie van de kinderen. Het is mij nog nooit overkomen dat een kind aan het juichen was bij het openslaan van een spellingsboek. De afgelopen tijd is er veel onderzoek gedaan naar het bewegend leren. Het is een innovatieve manier van leren die het beeld van de stilzittende kinderen in een lokaal doorbreekt. Dergelijke lessen kunnen vele voordelen hebben. Zelf maak ik niet alleen gebruik van de voorspelbare dagelijkse routine in een klaslokaal, maar laat kinderen ook leren in een dynamische en contextrijke leeromgeving. De buitenruimte is hier uitermate geschikt voor. Ik merk dat de kinderen zich na een matig intensieve buitenles beter kunnen focussen op het werk in de klas.

Voor het (deels) loslaten van de dagelijkse routine heb je als leraar lef nodig. Het vraagt om creativiteit en de noodzaak om los te durven laten. Aan de andere kant levert het je ook wat op. Het maakt je werk afwisselender, je wordt minder afhankelijk van de methode en vaardig in het verrijken van lesinhouden. Dan hebben we het nog niet eens over

de winst die het in mijn ervaring voor de kinderen oplevert: uitlokken van verwondering, verhoging van de beleving en het creëren van een betekenisvolle, realistische en dynamische leeromgeving. Natuurlijk moeten we ons realiseren dat het de eerste keren tijdens een buitenles misschien niet vlekkeloos verloopt. Kinderen hebben tijd nodig om te leren omgaan met leren in verschillende contexten. Door meermaals met de klas naar buiten te gaan, zal de schoolomgeving door de kinderen niet alleen meer als speelplaats, maar ook als leerplaats gezien worden.

DE KINDEREN DIE WIJ NU IN DE KLAS HEBBEN, DOEN IN DE TOEKOMST WELLIJCH EEN BEROEP DAT NU NOG NIET EENS BESTAAT.

MEERWAARDE VAN HET GEVEN VAN BUITENLESSEN

Een grote meerwaarde van de buitenruimte ten opzichte van het klaslokaal is de mogelijkheid om leerinhoud te verbinden met beweging. Professor Scherder beschrijft in zijn presentaties en boeken het grote belang van bewegen op jonge leeftijd. De ontwikkeling van het brein gaat niet vanzelf. Met het uitvoeren van complexe bewegingen ontstaan en verbeteren verbindingen tussen verschillende hersendelen. Dit komt ten goede aan de cognitieve capaciteit van het brein. Hoe complexer de beweging, des te meer hersendelen geactiveerd worden en hoe meer verbindingen er ontstaan. Door cognitieve taken te combineren met fysieke taken, worden de hersenen optimaal geprikkeld. Beweging zou dus idealiter dagelijks in het onderwijs aangeboden moeten worden, net als taal en rekenen. Wat is er nou mooier en effectiever dan het combineren van beweging met dagelijks terugkerende lesstof?

In landen als Zweden, Finland, Schotland en Engeland is buitenonderwijs al een begrip. In Nederland wordt het ook steeds vaker toegepast. Dit jaar zijn er al meer dan 2400 basisscholen die deelnemen aan de Nationale Buitenlesdag. De vraag die je veelal bij leraren hoort is hoe kun je goed buitenonderwijs geven, wat heb ik nodig en welke lessen zijn geschikt. Samen met collega's geef ik tips, trainingen en in de toekomst organiseren wij studiereizen om jou als leraar op weg te helpen met buitenonderwijs.

AAN DE NATIONALE BUITENLESDAG VAN 10 APRIL 2018 DEDEN AL RUIM 2400(!) BASISSCHOLEN MEE

Timon Koster is leraar basisonderwijs en projectdeelnemer van het Leraren Ontwikkel Fonds.

Voor vragen, lesvoorbeelden of de gratis DOpaper kun je contact opnemen via www.timonkoster.nl of door te mailen naar info@timonkoster.nl.

AGENDA

11 SEPTEMBER 2018

OPEN AVOND VOOR PROFESSIONALS

Als specialist in leren leren weet KPZ wat er in het domein Kind en Educatie speelt en begrijpt wat professionals nodig hebben om hun deskundigheid te vergroten.

Tijdens de open avond voor professionals kun je in gesprek met docenten en trainers over de diverse masters, post-hbo-opleidingen en maatwerk.

Tijd: 19:00 - 21:00 uur

Locatie: KPZ

Deelname: gratis

Aanmelden: www.kpz.nl

31 OKTOBER 2018

INSPIRATIEBIJEENKOMST W&T

KWTO organiseert inspiratiewerkshops voor leraren en directeurs van basisscholen. Het gaat steeds om een eenmalige bijeenkomst van 2,5 à 3 uur, die aangeboden worden door de educatieve nascholing van één van de volgende vijf organisaties: KPZ, Saxion, Windesheim, Viaa en Denkenkunjeleren.

Tijd: 15.30-18.00 uur

Locatie: KPZ

Deelname: gratis

Meer informatie: www.kpz.nl

21 NOVEMBER 2018

OPEN AVOND

Tijdens de open avond zijn zowel belangstellenden voor de pabo, als belangstellenden voor de ad-opleiding Pedagogisch Professional Kind en Educatie van harte welkom.

Tijd: 18.00 - 21.30 uur

Locatie: KPZ

Aanmelden: www.kpz.nl

Redactie Veerkracht

Ietje Pauw

lector en coördinator KPZ

Kenniscentrum (eindredacteur)

Véronique Damoiseaux

hogeschooldocent Nederlands

Nanette Herfst

beleidsmedewerker PR en

Communicatie

Daniëlle Renirie

medewerker Communicatie

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van de bijdragen ligt uitsluitend bij de desbetreffende auteur(s). De redactie is verantwoordelijk voor selectie en plaatsing. De redactie behoudt zich het recht om wijzigingen in de tekst aan te brengen. Deze wijzigingen kunnen betrekking hebben op: de inhoudelijke kwaliteit, de bruikbaarheid voor de doelgroep en de helderheid in opbouw en formulering.

Design

True Communications

Vormgeving

Afdeling Communicatie KPZ

Fotografie

Theo Smits: cover, P. 4, 5, 6, 7, 11, 12, 13, 19, 25, 27, 28, 29, 30

Hugo van den Ende: P. 8

Martin Savelkoel: P. 3, 22, 32

Daniëlle Renirie: P. 17

Randy Bosch: P. 34, 35

Timon Koster: P. 36, 37, 38

KATHOLIEKE PABO ZWOLLE

TEN OEVERSTRAAT 68

8012 EW ZWOLLE

038 421 7425

INFO@KPZ.NL

WWW.KPZ.NL

PORTRET

PETER SLOOT

WOONPLAATS:	Oldemarkt
GEBORTE DATUM:	24-08-1990
AFGESTUDEERD:	2012 in Zwolle
WERKZAAM:	Directeur bij KBS Mgr. Zwijsenschool te Kampen (Stichting AVES)
LOOPBAAN:	Van leraar (s)bo naar directeur

Voor mij was het onderwijs een 'roeping'. Ik wil kinderen en mensen laten groeien. Dagelijks bezig zijn met vragen als: Hoe haal je het beste uit jezelf? Wat heb je daarvoor nodig? En hoe kan ik jou daar op een zo'n goed mogelijke manier bij helpen?

In het Nederlandse onderwijs staan de mensen (en dus ook de leerlingen) in dienst van de gecreëerde structuur. De werkwijze kenmerkt zich door efficiëntie en effectiviteit. Er wordt veelal resultaatgericht gewerkt vanuit vooropgezette doelstellingen en normen. Deze worden getoetst, vanuit de wens om de kwaliteit te verhogen. Daarnaast is de cultuur behoorlijk naar binnen gericht. Bijzonder is, dat het in de gespreksvormen weinig tot niet gaat over wat deze kwaliteit inhoudt...

Het ideaalbeeld dat ik wil nastreven is 'onderwijs vooruit naar vroeger'. Hiermee bedoel ik dat we terug moeten naar de kern, op een moderne en innovatieve wijze. 'Vooruit naar vroeger' betekent een ingrijpende verandering. Van bureaucratisch naar flexibel, van

zakelijk naar menselijk, van verward naar ruimte biedend, van gestandaardiseerd naar divers en van rendement naar kwaliteit. Concreet komt het neer op het centraal stellen van leraar en leerlingen. Dit klinkt vanzelfsprekend, maar is het niet. Persoonsgerichte ontwikkeling staat mijns inziens voorop. Onderwijs waar ruimte is voor professionals, die binnen kaders autonoom keuzes kunnen en durven te maken. Waar gestimuleerd en gemotiveerd wordt, een goede balans is tussen kennis en competenties en waar zo weinig mogelijk bureaucratie heerst. Vertrouwen is hierbij het sleutelwoord.

Ik heb plezierige herinneringen aan KPZ. De huiselijke sfeer en het prettige contact met de docenten. Oog en oor hebben voor elkaar en vanuit een mensgerichte basishouding elkaar verder helpen op basis van wederzijdse afhankelijkheid.

Na de pabo heb ik op KPZ de schoolleiderschapsopleidingen doorlopen. Van middenmanagement naar basisbekwaam directeur, naar vakbekwaam directeur.

Afgelopen schooljaar ben ik gestart met de NOVO-opleiding, die toegespitst is op duurzaam veranderen en innoveren binnen een (onderwijs)organisatie.

Het is duidelijk dat er momenteel veel gaande is in onderwijsland. Er zijn de afgelopen jaren tal van initiatieven en experimenten ontstaan door 'pioniers' die vinden dat het onderwijs anders kan en misschien ook wel moet. Er is behoefte aan friskijkers en dwarsdenkers. Wellicht moeten we uitgaan van en/en, in plaats van of/of. Er is namelijk geen leermethode die overal toepasbaar is en/of op elke school voldoet.

Ik hoop dat KPZ een vooraanstaande rol pakt binnen deze onderwijsvernieuwing, waarbij beweging van onderaf ontstaat (bottom-up), met ruimte om te experimenteren en om fouten te maken. Te vaak is een vernieuwing er doorgedrukt van bovenaf, waardoor deze zijn eigen weerstand creëerde en uiteindelijk (hopeloos?) faalde.